

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Формування соціальної компетентності учнів початкової школи

Автор

Науковий керівник / Експерт

Гордун О.А.**Котелянець Н.В.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

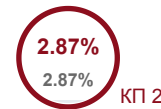
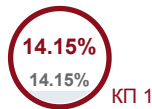
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		5
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		279

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

19618

Кількість слів

154232

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://umanstudy.at.ua/publ/metodichnij_poradnik/mo_vchiteliv_3_kh_klasiv/aktivizacija_piznava_inoji_dijalnosti_uchniv_molodshikh_klasiv_na_urokakh_predmeta_ia_u_sviti_shljakhom_zastosu_vannja_innovacijnih_tekhnologij/57-1-0-563	66	0.34 %
2	http://eprints.zu.edu.ua/33375/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2C%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E.%D0%A1.%20%D0%B2%20%D0%B5%D0%BB.%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB_.pdf	48	0.24 %
3	Магістерська_Галінська_1.pdf 12/3/2023 Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih State Pedagogical University)	47	0.24 %

4	https://ua-referat.com/uploaded/zmist-vstup-rozdil-1-teoretiko-metodologichni-osnovi-doslidjen/index3.html	46	0.23 %
5	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01437249_0.html	43	0.22 %
6	https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_siisk_shkolu/42_1/visnuk_6.pdf	39	0.20 %
7	http://eprints.zu.edu.ua/20258/1/Basjuk6.pdf	39	0.20 %
8	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/social/5.html	37	0.19 %
9	http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20311/1/10.pdf	35	0.18 %
10	http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/14.pdf	30	0.15 %

з домашньої бази даних (0.18 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Формування проєктної культури в учнів початкової школи 11/25/2022 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Факультет педагогіки, психології та мистецтв)	35 (4)	0.18 %

з програми обміну базами даних (3.07 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Ганіна магістерська_1.pdf 12/3/2023 Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih State Pedagogical University)	153 (16)	0.78 %
2	Магістерська_Галінська_1.pdf 12/3/2023 Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih State Pedagogical University)	132 (12)	0.67 %
3	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 11/19/2023 Donbas State Pedagogical University (Факультет початкової, технологічної та професійної освіти)	130 (15)	0.66 %
4	особливості ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ 12/19/2022 National University "Zaporizhzhia Polytechnic" (Кафедра «Спеціальна освіта»)	30 (2)	0.15 %
5	Педагогічні засоби виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку 12/9/2021 National University "Chernihiv Collegium" (National University "Chernihiv Collegium")	28 (1)	0.14 %
6	Мочернюк_Ілійчук.docx 12/7/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	25 (3)	0.13 %
7	Дипломна_Тварок..docx 11/19/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Педагогічний факультет)	23 (2)	0.12 %
8	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.pdf 12/21/2020 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	20 (4)	0.10 %

9	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА 3/4/2024 Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the NAES (Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the NAES)	13 (1)	0.07 %
10	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.docx 11/18/2021 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	13 (2)	0.07 %
11	Пацути І. І., Струк А.В..docx 11/22/2020 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Педагогічний факультет)	13 (2)	0.07 %
12	tnpu/Diplomni/Diplomni_2015/15d488/Дудар Галина Зіновіївна/ДИПЛОМНА РОБОТА.doc 8/22/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	9 (1)	0.05 %
13	Тороп_стаття.docx 6/9/2021 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	7 (1)	0.04 %
14	! Станіславська. магістерська.docx 12/3/2021 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)	6 (1)	0.03 %

з Інтернету (10.90 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://eprints.zu.edu.ua/20258/1/Basjuk6.pdf	282 (22)	1.44 %
2	http://eprints.zu.edu.ua/33375/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2C%20%D0%A1%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E.%D0%A1%20%D0%B2%20%D0%B5%D0%BB.%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB..pdf	275 (15)	1.40 %
3	http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20311/1/10.pdf	151 (8)	0.77 %
4	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/social/5.html	124 (9)	0.63 %
5	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16846/Kalashnikova_pedfak_2022.pdf?sequence=1	104 (12)	0.53 %
6	https://ua-referat.com/uploaded/zmist-vstup-rozdil-1-teoretiko-metodologichni-osnovi-doslidjen/index3.html	101 (6)	0.51 %
7	http://old.udpu.edu.ua/files/nauka/public/2017/d/%D0%AE%D0%A0%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E%20%D0%9E%D0%9A%D0%A1%D0%90%D0%9D%D0%90%20%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9C%D0%98%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%90%E2%80%8B%E2%80%8B/%D0%94%D0%B8%D1%81_%D0%AE%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9E.%D0%92..pdf	99 (14)	0.50 %
8	http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/14.pdf	96 (5)	0.49 %
9	https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7329/1/Yurchenko_Oksana.pdf	94 (8)	0.48 %
10	https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probli_silsk_shkolu/42_1/visnuk_6.pdf	83 (4)	0.42 %
11	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01437249_0.html	70 (4)	0.36 %

12	https://umanstudy.at.ua/publ/metodichnij_poradnik/mo_vchiteliv_3_kh_klasiv/aktivizacija_piznavalnoji_dijalnosti_uchniv_molodshikh_klasiv_na_urokakh_predmeta_ia_u_sviti_shlj_akhom_zastosuvannja_innovacijnikh_tekhnologij/57-1-0-563	66 (1)	0.34 %
13	https://sfb6408615ed062ea.jimcontent.com/download/version/1612954138/module/14757218524/name/kontsepsiya.pdf	57 (3)	0.29 %
14	https://infourok.ru/realizaciya-kompetentnisnogo-pidhodu-v-procesi-navchannya-uchniv-pochatkovoi-shkoli-opis-dosvidu-roboti-vchitelya-pochatkovih-kl-1717905.html	47 (5)	0.24 %
15	https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1413/1/Struktura%20sotsialnoi%20kompetentnosti%20molodshoho%20shkoliara.pdf	46 (4)	0.23 %
16	http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/72/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A1%D0%BE%D1%86.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF.pdf	46 (2)	0.23 %
17	https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/7324/1/Yurchenko_Oksana.pdf	43 (4)	0.22 %
18	https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1037780/mod_assign/introattachment/0/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.doc	42 (4)	0.21 %
19	https://thelib.info/pedagogika/3229844-sociometriczne-doslidzhennya-grupi-241/	37 (3)	0.19 %
20	https://vdocuments.site/a-z-k-h-z-f-b-g-n-h-j-f-z-p-c-g-h-d-h-f-m-g-d-z-p-c-g-b-libiittagovua7124831.html	30 (3)	0.15 %
21	http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/18541/contents	26 (2)	0.13 %
22	https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/44183/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%92.%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf	24 (3)	0.12 %
23	https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/Novoselska_SHevchyk_stattia.pdf	23 (4)	0.12 %
24	https://dorobok.edu.vn.ua/file/get/3058	21 (2)	0.11 %
25	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzvdpu_pp_2016_47_15.pdf	21 (2)	0.11 %
26	http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2019/matematiczni_metodi-modeli_ta_informacijni_tekhnol.pdf	17 (1)	0.09 %
27	https://ua-referat.com/uploaded/konceptiya-pidruchnikiv-ya-u-sviti/index1.html	17 (2)	0.09 %
28	https://roippo.org.ua/upload/iblock/b25/metodichn_rekomendats_2021-s_chnev_n.r..pdf	16 (3)	0.08 %
29	https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/issue/download/37/psychology-6	15 (1)	0.08 %
30	http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7218/1/Competence%20_indicators%20_of%20_the%20Europe%20_2020_%20strategy%20_pedagogical_%20achievements_%20and_%20prospects.pdf	14 (1)	0.07 %
31	https://docplayer.net/82116579-Materiali-h-mizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi-studentiv-ta-molodih-naukovciv-nauka-osvita-suspilstvo-ochima-molodih.html	12 (1)	0.06 %
32	https://vynogradivska-gromada.gov.ua/yaslasadok-barvinok-vinogradivskoi-silskoi-radi-15-58-11-23-11-2017/	11 (1)	0.06 %
33	http://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/tadaeva_dis.pdf	8 (1)	0.04 %
34	http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7566/1/Yurchenko.pdf	7 (1)	0.04 %
35	https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/student/stud_21_2.pdf	7 (1)	0.04 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

84

Гордун Ольга Анатоліївна

«ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ **ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**»**Керівник - доктор педагогічних наук, професор Котелянець Н.В.**

2024

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

- Аналіз проблеми дослідження в науково - педагогічній літературі

Останнім часом велика увага психолого-педагогічної науки приділяється проблемі соціальної компетентності у дітей та молоді, яка є ключовою умовою для успішного самореалізації та ефективної взаємодії з оточуючим середовищем. Це обумовлено соціально-політичними та економічними змінами, які охопили всі сфери життя українського суспільства. У Національній стратегії розвитку освіти на період з 2012 по 2022 рік вказується, що сучасний ринок праці потребує випускників, які мають не лише глибокі теоретичні знання, але й здатність самостійно їх застосовувати в різноманітних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях. Це означає перехід від суспільства, яке базується на знаннях, до суспільства, де громадяни мають життєву компетентність. Тому від дошкільного та молодшого шкільного віку завданням педагогів є виховання дітей у дусі гуманізму, вчення їх жити разом з іншими людьми, дотримуючись соціальних норм та правил поведінки, а також розвиток у них навичок регулювання різноманітних психологічних, соціальних та міжнаціональних конфліктів з урахуванням культури різноманітності думок [28 с. 44].

Соціальна компетентність включає у себе розуміння правил і норм спілкування та поведінки в суспільстві, вміння взаємодіяти з іншими людьми ефективно, а також усвідомлення власних особистісних якостей, що сприяють досягненню успіху. Це також охоплює бажання проявляти себе в соціально прийнятній діяльності, досягати успіхів, поважати творчість і відноситися до себе та інших з повагою.

Молодший шкільний вік є важливим часом для формування соціальної компетентності. У цьому періоді у дітей відбуваються зміни в мотивації, когнітивних здібностях, емоціях та поведінці, а також у їхніх способах взаємодії з оточенням і розвитку різних аспектів особистості. Навчання стає основною сферою діяльності, де діти здобувають нові знання, навички і розуміння про навколишній світ. У цьому віці ще не сформована чітка ієрархія мотивів і поведінкових стратегій, тому це найкращий час для впливу на розвиток соціальної компетентності.

Сучасна освітня система спрямована на розвиток особистості учня, здатної інтегруватися в суспільство шляхом усвідомлення шкільної культури, соціальних норм і цінностей, формування світогляду та самовизначення. Основним результатом такого освітнього процесу має бути виховання компетентного випускника [10 с. 64].

«Соціальна компетентність» може бути описана як **інтегральна якість особистості, яка проявляється у загальній здатності та готовності до діяльності, ґрунтуючись на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання та соціалізації, і спрямованій на самостійну та успішну участь у діяльності. Флярковська О.** визначає компетентність як вміння та знання, що включають особистісне ставлення до них та до предмета діяльності. Компетентність є комплексною характеристикою особистості, яка відображає результати опанування знань, умінь, навичок і стосунків, виявляючи готовність та здатність приймати відповідальні рішення в автономних соціально-орієнтованих ситуаціях [83].

Проценко О. розглядає компетентність як оціночну категорію, що **характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в суспільному розвитку праці, враховуючи рівень її розвитку та здатність кваліфіковано ухвалювати адекватні та відповідальні рішення у проблемних ситуаціях, планувати та здійснювати дії,** спрямовані на раціональне та успішне досягнення поставлених цілей [74].

Марущак О. у своїй роботі **говорить про соціальну компетентність як інтегративне** формування особистості, що складається з знань, навичок, умінь та здібностей, що розвиваються під час соціалізації і дозволяють **людині швидко й адекватно адаптуватися в суспільстві й ефективно взаємодіяти з соціальним** середовищем [74]. Коваленко О. трактує соціальну компетентність як вміння індивіда обирати адекватні соціальні орієнтири та організувати свою діяльність у відповідності з ними [45]. Докторович М. описує соціальну компетентність як процес формування у особистості переконань, ставлень, поглядів, мотивів і установок, які впливають на її поведінку [40, с. 14]. Гончарова-Горянська М. вбачає соціальну компетентність у психологічному аспекті, що сприяє зміцненню психічного здоров'я особистості та проявляється на різних етапах життя. Цей аспект визначається знаннями, вміннями та особистісними якостями, які допомагають людині адаптуватися в суспільстві та реалізувати свої потенціали. [30].

За Варецьким Ю. **соціальна компетентність об'єднує ціннісне розуміння соціальної дійсності, конкретні соціальні знання як настанови до самовизначення,** а також вміння особи використовувати соціальні технології у головних сферах своєї діяльності [27 с. 78].

Дослідники активно займаються дослідженням концепції «соціальна компетентність», проте не існує загальноприйнятого **підходу до класифікації видів та складу** соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку. Проте, **аналізуючи дослідження різних авторів, можна стверджувати, що соціальна компетентність** молодших школярів включає у себе комплекс компетентностей, необхідних для успішної взаємодії в суспільстві, що охоплюють знання, вміння та навички соціальної поведінки та активності.

У дослідженнях різних авторів можна виокремити деякі спільні компоненти соціальної компетентності молодших школярів:

- Когнітивний (знаннєвий) компонент включає у себе наявність у дитини комплексу знань про специфічні особливості взаємодії та набір умінь, необхідних для успішної комунікації з іншими людьми.

- Мотиваційний компонент охоплює потребу дитини у взаємодії та спілкуванні з іншими, бажання проявляти себе в соціально схвалюваних діях,

а також готовність до позитивного ставлення до інших.

- Операційно-поведінковий (діяльнісний) компонент включає в себе набір комунікативних вмінь, бажання та здатність розуміти інших і бути зрозумілим для них, а також володіння різними стилями спілкування та уміння їх застосовувати у різних ситуаціях [4].

Проблема формування соціальної компетентності особистості в українській педагогіці виявляється в останні часи, але **вона тісно пов'язана з теорією соціального виховання та проблемою соціалізації, які** деяким чином були вже вирішені. Багато вчених, як от **Т. Кампанелла, Ш. Фур'є, Р. Оуен, Ж.-Ж. Руссо, С. Френе, М. Монессорі**, звертали увагу на соціальний аспект виховання людини. В роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як **Д. Бех, Б. Вульфів, М. Галагузова, О. Демченко, З. Зайцева, І. Зверєва, В. Іванов, А. Капська, І. Кон, Н. Лавриненко, Т. Лактіонова, І. Ліпський, А. Мудрик, О. Пилипенко, В. Полянський, Р. Пріма, Г. Філонов, Р. Баркер, Д. Брідж, М. Пейн, С. Хакетт, Д. Харрісон** та інші, намальовано обриси **процесу соціалізації як системи**, сформульовано основи теорії цього явища та досліджено соціально-педагогічну природу соціалізаційної системи [40 с. 89].

Коło досліджень, присвячених проблемі соціальної компетентності, значно вужче. Формування соціальної компетентності породжує безліч значних та важливих питань. В області колишнього радянського простору це питання досліджують такі вчені, як **Масленнікова В., Шабатура Л., Бахтєєва С., Гиндина О., Єгоров Д., Цветков В., Радул В., Михайлов О., Гончарова - Горянська М., Прямікова О., Свірська Л., Сивкова Г., Ромек В., Кондратова Т., Сажина Н., Докторович М.** Наукова концепція **«соціальна компетентність»** визначається як **здатність особистості** адаптуватися до динамічних соціальних умов і ефективно взаємодіяти з оточенням. Виходячи з різних підходів **до структури соціальної компетентності, ми виділимо ті елементи, які, на нашу думку, сприяють соціалізації учнів.** Ці елементи охоплюють **когнітивно-ціннісний, мотиваційний, інтерактивно-комунікативний, поведінково-діяльнісний та особистісний** аспекти. Дослідниця **Т. Смагіна** акцентує увагу на основних компонентах: когнітивному, ціннісному та поведінковому. За її переконанням, **структура соціальної компетентності** включає **соціальні уявлення, цінності, мотиви, знання, усвідомлення реальності та навички, необхідні для успішної взаємодії** з соціальним середовищем, такі як управління почуттями, самостійність, усвідомлення ролей, відповідальність і оволодіння різними техніками поведінки [40].

Вчені, які досліджують соціалізацію **особистості через соціально-рольовий підхід, визначають, що** для молодого покоління вміння виконувати соціальні ролі є важливою проблемою у сфері соціальної та педагогічної діяльності. Соціальна роль розглядається як комплекс нормативно визначених соціальних характеристик, очікувань і обов'язків, які пов'язані з конкретною соціальною позицією. Соціалізація є ключовим процесом у формуванні рольової поведінки, що дозволяє індивіду дійсно відчувати себе частиною суспільства.

NCSS (National Council for the Social Studies), американська Національна рада соціальних досліджень, випустила проєктний документ «Стандарти Навчальної Програми для Суспільствознавчих Дисциплін», в якому визначено компетентності для предметів соціального циклу. Серед них виділяються розвиток критичного мислення та навичок розв'язування проблем, контекстуальні навички, комунікативні вміння, володіння інформаційною та медійною грамотністю, творчість та інноваційність, а також співпраця [6].

Первісне розуміння терміна «компетентність» відносилось до професійної діяльності, де вона розглядалася як вміння володіти своєю справою на високому рівні, як вершина розвитку фахового майстерності. Пізніше концепція компетентності була розширена на різні сфери людського життя. На сьогодні компетентність виходить за межі традиційних понять професіоналізму. Вона стала важливим **поняттям не тільки в менеджменті, а й у психології, соціології, класичній педагогіці, соціальному навчанні та філософії.** Це **підкреслює інтегративний, міждисциплінарний та універсальний характер** даного явища [35 с. 112].

Отже, компетентність є багатогранною та значущою категорією, що стосується як окремих індивідів, так і соціальних груп. Це поняття охоплює не лише знання, навички та досвід, а й такі аспекти, як рівень освіти, **самостійність, життєві та професійні цінності, а також здатність ефективно вирішувати нові і нестандартні завдання.** Компетентність проявляється через дії, які можуть бути фізичними, соціальними, професійними, інтелектуальними, освітніми та іншими, що свідчить про розширення сенсу цього терміна. Такий аспект компетентності є наслідком нової економіки та альтернативного підходу до управління людськими ресурсами. Він виникає як інтелектуальна реакція на втрачену здатність адаптуватися до швидко змінюваних умов, що не відповідають традиційним уявленням класичної науки.

На сьогодні в науковій літературі категоріальний статус поняття «компетентність» є недостатньо чітко обґрунтованим. Це підтверджують різноманітні визначення: компетентність розглядається як вміння, що базується на глибокому знанні та розумінні, а також як результат освіти та виховання, і здатність творчо застосовувати набуті знання у складних ситуаціях. Таким чином, компетентність охоплює широкий спектр аспектів, що включають професійні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні та правові характеристики, а також ступінь володіння знаннями й уміннями, необхідними для прийняття обґрунтованих рішень.

Різноманітні підходи до розуміння соціальної компетентності визначаються галуззю науки, яка її вивчає. **Психологи зосереджуються на психологічних особливостях особистості, педагоги висвітлюють міжособистісні взаємодії та відповідальність, соціологи досліджують можливості впливу на суспільство в цілому, а філософи** аналізують світоглядну адекватність у відношенні до соціальної дійсності.

На симпозіумі в Берні 1996 року під назвою «Ключові компоненти для Європи» соціальна компетентність була охарактеризована як здатність не лише брати на себе відповідальність, а й спільно ухвалювати рішення та брати активну участь у їх реалізації. Крім того, вона включає в себе **толерантність до різних етнічних культур і релігій, а також** гармонізацію особистих інтересів з потребами суспільства [7, с. 73].

Проведений аналіз наукової літератури показує, що існують наступні підходи до розуміння поняття «компетентність» через такі види:

- 1) **Здатність, обдарованість** (Д. Кун, Т. Єрмаков, О. Холостова та ін.);
- 2) **Сукупність досвіду** (М. Рибаків, Т. Коновалова);
- 3) **Певний набір умінь, навичок** (С. Макаров, В. Цветков);
- 4) **Єдність психічних властивостей, характеру** (О. Кононко, С. Беденко, Е. Ісламгалієв);
- 5) **Ефективна модель дії** (В. Слот, Х. Спанярд).

Однак більшість авторів дотримуються думки, що компетентність є поєднанням знань, умінь і навичок; безперервним оновленням знань, самовдосконаленням як особистості та спеціаліста; глибоким усвідомленням певних проблем, завдань і цінностей; відповідністю визначеним стандартам і нормам; здатністю використовувати теоретичні знання в повсякденній практиці; а також креативним підходом до вирішення як особистих, так і професійних життєвих проблем.

Спочатку **формування соціальної компетентності досліджували В. Слот, Х. Спанярд і Т. Шульга.** В українському науковому просторі це **поняття вперше з'явилося у працях таких авторів, як А. Ватошкін, С. Гончаров і А. Кукліц, які** розглядали його як складову гуманітарної освіти. Відсутність єдиної трактування та повного розуміння цього явища з позицій різних наук спонукає до подальшого, більш глибокого вивчення [34 с. 196].

Термін «соціальний» має своє коріння у лат. socialis, що означає товариський, суспільний, вказує на належність до суспільства та взаємозв'язки людей у соціумі. Оскільки поняття «соціальна компетентність» є складовою і походить від термінів «соціальний» та «компетентність», ми можемо інтерпретувати його таким чином: а) володіння соціальними навичками і повноваженнями, б) наявність соціального авторитету, ваги

тощо, в) знання та уміння, необхідні для успішного функціонування та взаємодії у соціумі. Очевидно, змішання двох вихідних термінів призводить до неоднозначності та різноманітності тлумачень цієї категорії. Це підтверджують різноманітні контексти, у яких вживається поняття «соціальна компетентність», оскільки воно описується як: сукупність особистісних рис, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання соціальних ролей; здатність адекватно реагувати на ситуації; вміння взяти на себе відповідальність; здатність до співпраці; розуміння та використання соціальних норм для успішного вирішення практичних завдань.

Згідно з В. Слотом та Х. Спаньярдом, соціальна компетентність - це стан рівноваги між вимогами суспільства та довілля, в якому особистість функціонує, **та її можливостями, основним набором навичок та** умінь для успішного виконання повсякденних обов'язків. Крім того, соціальна компетентність є універсальною здатністю розуміти суспільну реальність та ефективно користуватися соціальними знаннями, уміннями та нормами для успішного розв'язання практичних завдань, таких як власний вибір, адаптація до ситуацій, взаємодія зі суспільством та формування життєвого шляху, що відповідає індивідуальним і колективним цінностям [40 с. 92].

Отже, аналіз визначень та дефініцій соціальної компетентності дозволяє виділити спільні характеристики: наявність певного комплексу знань, навичок, норм, рис, здібностей - тобто психосоціальних компонентів, які дозволяють особі ефективно орієнтуватися у реальності суспільного життя.

Проте існує розбіжність у розумінні природи соціальної компетентності. Деякі дослідники вважають, що вона має фізіологічне походження і залежить від генетичних факторів, тоді як інші вважають, що це соціальний характер, що формується під впливом оточуючого середовища. Очевидно, що **фізіологічні аспекти також мають значення, адже багато здібностей особи базуються на спадковості. Проте головна роль у формуванні компетентності належить соціальним умовам,** включаючи «соціальну ситуацію розвитку особистості», як вказував Л. Виготський.

У більшості випадків соціальна компетентність розглядається дослідниками як необхідна частина соціалізаційного процесу. Вона є важливим показником успішності цього процесу і, до певної міри, є результатом розвитку особистості на різних етапах життя. Це активний процес, який триває протягом всього життя.

Формування соціальної компетентності пройшов кілька етапів. Перший етап - це соціальна адаптація, де людина адаптується до змінних соціокультурних умов. Це може бути активне пристосування, коли вона активно спілкується з соціальним середовищем, або пасивне, коли вона не намагається впливати на навколишнє. Другий етап - це соціальна ідентифікація, коли людина відчуває свою приналежність до різних груп і встановлює свій соціальний статус. Третій етап - індивідуалізація, де формуються унікальні риси особистості. Четвертий етап - персоніфікація, який передбачає високий рівень самовизначення та самостійності в соціальній дійсності [25 с. 62].

Соціальна компетентність включає в себе різноманітні навички та якості:

1. Здатність до встановлення партнерських стосунків, кооперації та відповідна конформність до соціальних норм.
2. Здатність висловлювати власну думку, протистояти негативним впливам та толерантність.
3. Оптимізм та песимізм, які допомагають розширити віру в успіх та надолужити прогалини у знаннях і вміннях.
4. Збереження власного пропріуму та увага до потреб інших людей, збереження їхньої гідності.

Формування соціальної компетентності має ситуативний та вибірково-характер, що дозволяє виділити її основні риси - диференційність і гнучкість.

Перший аспект передбачає, що із віком людини змінюються вимоги до рівня компетентності. Таким чином, те, що є ознакою соціальної компетентності в дитинстві, може вже не відповідати вимогам у підлітковому та дорослому віці.

Другий аспект означає, що людина в процесі свого життя вчиться адаптувати свою поведінку до різних ситуацій. Тому те, що є проявом компетентності в одному контексті, може не бути таким у іншому.

У вивченні соціальної компетентності, як інші дослідники, виділяємо різні складові. Перша з них - когнітивна - передбачає розуміння особистістю соціальних знань, уявлень **та системи цінностей, а також адекватне розуміння соціальної дійсності.** Друга складова **характеризується емоційним ставленням до оточуючого соціуму,** з мотивів діяльності, що сприяє розвитку соціально-особистісних цілей та смислів діяльності, спілкування та вчинків. Третя складова пов'язана з ефективною комунікацією з навколишнім середовищем та використанням різних соціальних ролей і функцій. Врешті-решт, четвертий елемент підкреслює комплексне ціннісне сприйняття особистістю свого оточення, природного середовища та самої себе, проявляючи це через різноманітні способи спілкування, діяльності та поведінки [30 с. 77].

Вищезазначена структура соціальної компетентності визначила основні функції, включаючи інформативну, етичну, життєво-футурологічну, рефлексивну та комунікативну. Інформативна функція передбачає розуміння способів дії та гуманного ставлення до соціальних об'єктів і середовища. Етична функція зосереджена на суб'єктивних цінностях, які визначають соціально прийнятні форми поведінки. Життєво-футурологічна функція полягає у здатності передбачати наслідки своєї поведінки та проектувати дії у майбутнє. Рефлексивна функція включає самоаналіз та самооцінку дій. Комунікативна функція означає вміння ефективно спілкуватися з оточуючими людьми та іншими «квазі-суб'єктивними істотами», такими як собаки, коти та інші. Діяльнісна функція передбачає вміле використання культурного досвіду в щоденному житті як опосередковано, так і безпосередньо.

Оскільки соціальна компетентність є здатністю особистості, яку вона набуває, є підстави вказати на фактори, які сприяють її формуванню. По-перше, це активна участь особистості у соціальній діяльності, що включає її залучення до різних аспектів повсякденної практики, таких як здобуття нових знань, отримання навичок та досвіду. Це сприяє швидкій інтеграції особи у суспільство і створює сприятливі умови для розвитку соціальної компетентності.

Далі, важливим є соціальний вибір дій, який **характеризується вільним вибором особистістю діяльності відповідно до її інтересів та здібностей. Цей вибір напряму пов'язаний з внутрішньою мотивацією, яка є ключовою силою розвитку** соціальної компетентності. Нарешті, важливо підкреслити значення суб'єкт-суб'єктної **взаємодії соціальних партнерів, що забезпечує паритетність відносин з урахуванням гідності** кожної сторони. **Усі ці фактори взаємодоповнюються та спонукають до еталонних проявів соціальної поведінки, яка є необхідною складовою соціальної компетентності.**

Незважаючи на теоретичну і методичну розробку, проблема формування соціальної компетентності у молодших школярів залишається мало вивченою.

Розглядаючи проблему соціальної компетентності з наукового погляду, дослідники Т. Смагіна, Л. Шабатура і М. Докторович вважають, що це складний аспект індивідуальності, який забезпечує здатність особистості до самореалізації протягом життя. Для успішного функціонування в суспільстві особі необхідно мати розуміння різноманітних аспектів комунікації, шляхів її здійснення, а також володіти відповідними соціальними мотивами та стратегіями поведінки [5 с.36-41].

Т. Смагіна зазначає, що наразі не існує чіткого визначення поняття «соціальна компетентність», хоча складові цієї компетентності в цілому відомі, але не конкретизовані.

І. Родигіна визначає соціальну компетентність як уміння знаходити баланс між самореалізацією та соціальною адаптацією. Н. Борбич тлумачить соціальну компетентність особистості як здатність до перетворення соціального досвіду відповідно до системи актуальних соціальних відносин, що створює можливості для самореалізації в даній системі. Дослідниця також припускає, що ця компетентність включає ефективну взаємодію з суспільством та гнучке орієнтування в ньому в умовах змін.

У новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти чітко визначено ключові компетентності молодших школярів, зокрема, високе значення приділяється соціальній компетентності. Пояснювальна записка до курсу «Я у світі» акцентує увагу на тому, що соціальна компетентність є інтеграційною та міждисциплінарною, охоплюючи всі освітні сфери. Вона спрямована на соціалізацію особистості, розвиток навичок співіснування і співпраці в суспільстві, а також дотримання соціальних норм і правил. Реалізація цієї компетентності відбувається через сукупність компетенцій, що варіюються в залежності від конкретної області, предмета і вікових можливостей учнів. Таким чином, постає необхідність розмежування термінів «компетентність» і «компетенція» [9 с.165].

Термін «компетентність» походить від латинського слова, що перекладається як «авторитетність» та «обізнаність». «Компетенція», також латинського походження, вказує на «проблему, про яку у когось є багато інформації, що дозволяє фахівцеві розв'язати її». Зауважується, що використання терміну «компетенція» зводить поняття до вміння розв'язувати проблему, тоді як «компетентність» є більш широким терміном. Проте, коли йдеться про соціальні знання, відсутність навичок їх застосування та критичного мислення може зробити їх непотрібними або навіть шкідливими для особистості.

Ми розглядаємо концепцію «компетентності» як цілісну здатність, що включає якісні аспекти особистості та її особистий досвід, набутий у процесі діяльності, отриманий через здобуті знання, навички й уміння, необхідні для виконання конкретних завдань та вирішення життєвих ситуацій у побуті.

Аналізуючи морфологічну будову слів «компетентність» та «компетенція», ми бачимо спільну кореневу частину «compete», що означає «знати, вміння, досягати», вказуючи на те, що обидва терміни охоплюють дії, пов'язані із знаннями в будь-якій сфері особистості. Це свідчить про міждисциплінарний та інтегративний характер цих понять.

Сутність концепції «компетентності» визначають як новоутворення учня, його внутрішній потенціал, який передбачає системний прояв **знань, умінь, здібностей та ставлень, а також взаємодію та особистісні якості**, які спільно забезпечують досягнення поставлених цілей у **різних сферах діяльності**.

Соціальна компетентність входить у склад життєвої компетентності людини. Зокрема, О. Павлик розглядає соціальну компетентність як «здатність взаємодіяти з іншими людьми» та включає її до складових життєвої компетентності. О. Шварцман розглядає соціальну компетентність як частину комунікативної компетентності поряд з мовленнєвою. Проте такий підхід може викликати сумніви, оскільки поняття «соціальна компетентність» більше відноситься до «компетентності у суспільному житті», ніж до «компетентності у спілкуванні».

Концепція «соціальної компетентності» трактується вченими по-різному, враховуючи різноманітні аспекти її сутності, напрямки та структури. Гончарова-Горяньська М. підкреслює системний характер соціальної компетентності і описує її як цілісну характеристику особистості, що включає в себе соціальні мотиви, знання, уміння та навички взаємодії, що впливають на ефективність її дій [16 с.87].

О. Проценко підкреслює, що одним із ключових елементів соціальної компетентності є вміння не лише засвоювати знання та навички соціальної взаємодії, а й здатність оцінювати, моделювати та коригувати власні дії відповідно до соціальних норм [74 с.48]. Підсумовуючи думки науковців, можна стверджувати, що «соціальна компетентність» є інтегративною здатністю особистості, яка розвивається в процесі соціалізації та навчання. Це комплекс, що включає цінності, знання, досвід, мотиви, навички та здібності, які в цілому залежать від ефективності взаємодії з іншими людьми. Важливою складовою є самостійність у знаходженні конструктивних рішень у проблемних ситуаціях, що виникають у повсякденному житті, а також здатність швидко адаптуватися до нових умов і реалізовувати себе.

У рамках нашого дослідження ми проаналізували концепцію "соціальної компетентності молодшого школяра" через призму думок різних науковців. О. Брукс характеризує цю компетентність як інтегральну рису особистості, що проявляється у ціннісному ставленні до продуктивної взаємодії з окремими людьми та групами під час активного і **творчого засвоєння морально-етичних норм спілкування. Це регулювання відбувається на основі рефлексії міжособистісних і внутрішньоособистісних соціальних позицій.** Д.Губарева описує **соціальну компетентність молодших школярів як частину їхніх ключових компетенцій, що демонструє різноманітні комбінації цінностей, знань, умінь, здатностей та особистісних рис.** Ці складові активізують дитину в **суб'єкт-суб'єктному процесі взаємодії із соціокультурною дійсністю**, сприяючи формуванню інтеріоризованого соціального досвіду [10 с. 172].

Г. Коберник пояснює поняття **соціальної компетентності молодших школярів як «комплексну оцінку особистості дитини, яка відображає її знання, вміння і навички, здобуті в процесі вивчення навчальних предметів і необхідні для формування свого способу поведінки, здатність адекватно сприймати оточуючу реальність, встановлювати відносини та взаємодію з оточуючими людьми враховуючи соціальний контекст».** Тадаєва Т. у своїх дослідженнях визначає, що соціальна компетентність молодших школярів є інтегративною ознакою особистості, яка включає в себе здатність молодшого школяра засвоювати та відтворювати соціальні знання, навички, ціннісні орієнтації (**для учнів 1-4 класів**), **початкові навички рефлексії (для учнів 3-4 класів) щодо соціальної ролі школяра**, вчителя, батьків, однолітків, країни, а також відношення до **ігрової, навчальної діяльності та використання інформації та сучасних гаджетів.**

Отже, після аналізу досліджень учених ми визначаємо **соціальну компетентність молодших школярів як один з ключових компонентів, який включає в себе різноманітне поєднання цінностей, знань, умінь, здібностей та особистісних якостей учнів. Ці елементи забезпечують активність дитини під час взаємодії з соціокультурною дійсністю та сприяють формуванню її соціального досвіду.**

Розвиток суспільства істотно впливає на соціальну компетентність особистості, оскільки структура та зміст цієї компетентності дозволяють розкрити механізми адаптації та ефективної взаємодії в умовах постійно змінюючогося інформаційного суспільства. Водночас, не визначені функції та структура соціальної компетентності не дають можливості розкрити механізми ефективної взаємодії особистості в умовах сучасного соціокультурного середовища. Давайте розглянемо склад та функції соціальної компетентності за класифікацією М. Аргайла: соціальна чутливість (точність сприйняття соціальних ситуацій), основні навички взаємодії (здатність взаємодіяти з іншими людьми), вміння виявляти позитивні реакції та винагороди, що є важливими у будь-яких соціальних взаємодіях, та здатність до збереження спокою та рівноваги як протиставлення соціальній тривожності [13 с. 76].

Т. Поніманська підкреслює важливість розвитку соціальної компетентності у малюків, розглядаючи її як вміння спілкуватися з іншими людьми, вміння вести себе в соціумі, готовність приймати соціальну інформацію та **бажання робити добрі справи.**

На думку Н. Гавриш, соціальна компетентність є цілісною якістю особистості, що включає різноманітні емоційні, мотиваційні та характерні особливості, що проявляються у соціальній активності та гуманістичній спрямованості.

М. Гончарова-Горяньська розглядає соціальну компетентність як сукупність знань, умінь і цінностей, які визначають соціальну та адекватну поведінку особистості в соціальному середовищі. Під адекватною поведінкою розуміються такі дії, які у визначених соціальних

ситуаціях призводять до тривалого сприятливого співвідношення між позитивними та негативними наслідками, до гармонізації ставлення особистості до себе, до інших людей, до соціальної реальності та до гармонізації соціального життя взагалі. Соціальна компетентність, за Н. Бібік, означає здатність успішно взаємодіяти у соціумі, враховуючи інтереси та потреби різних груп, дотримуючись соціальних норм і правил, співпрацюючи з різними партнерами. Також вона включає у себе здатність адекватно виявляти, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати широке коло питань, що виникають на перетині всієї системи соціальних відносин між суспільством та людиною [2].

Ідеї українського вченого О. Ніколаєску, що висловлюються через концепцію соціальної компетентності, заслуговують на увагу. Він розглядає соціальну компетентність як процес і результат засвоєння та активного відтворення соціально-культурного досвіду особистістю. Цей досвід включає комплекс знань, умінь, цінностей, норм та традицій, що формується через діяльність, спілкування та відносини. Він також розглядає соціальну компетентність як інтегративний результат, який передбачає зміщення акцентів з накопичення досвіду на формування здатності застосовувати цей досвід у вирішенні життєвих проблем. Це включає в себе вміння приймати відповідальність, ініціативу, активність у командній роботі, попередження та вирішення конфліктів, толерантність у складних ситуаціях і емпатію [29 с. 111].

Аналіз літературних джерел показав, що існує розбіжність у визначенні та тлумаченні соціальної компетентності. Різні науковці мають різні погляди на цю категорію:

- Деякі вважають соціальну компетентність сукупністю здібностей, соціальних знань і вмінь (наприклад, І. Зимня, Н. Калініна, С. Рачова, І. Черноусов та інші).

- Інші розглядають її як систему уявлень про соціальну поведінку та діяльність особистості для успішної взаємодії в суспільстві (наприклад, М. Аргал, К. Данзігер, М. Гольдфілд).

- Третя група науковців вбачає соціальну компетентність як ознаку поведінки особистості, що проявляється у складних життєвих ситуаціях (наприклад, Ф. Василюк, В. Васильков). У формуванні соціальної компетентності особливо важливий період початкової школи. Це час, коли дитина здобуває нові соціальні ролі і стає здатною до самостійної керованої діяльності, рефлексії, вирішення життєвих проблем, налагодження соціальних контактів та розробки нових соціальних стратегій життєдіяльності.

1.2. Структура соціальної компетентності учнів початкової школи

У своїх дослідженнях М. Докторович розглядає структуру соціальної компетентності, яка включає такі аспекти як комунікативна і вербальна вмільість, соціально-психологічна готовність, міжособистісна орієнтованість, его-компетентність та саме розуміння соціальних ситуацій та їх ефективне вирішення (оперативна компетентність). Розглянуто такі види соціальної компетентності:

- Оперативна соціальна компетентність - розуміння соціальних інститутів і структур, їхніх представників у суспільстві; - Вербальна компетентність - адекватність висловлювань, урахування контексту та підтексту мовлення, відсутність проблем у писемній мові, різноманітність інтерпретації інформації, гарне розуміння оцінкових стереотипів та шаблонів, багатозначність термінів, метафоричне мовлення;

- Комунікативна компетентність - володіння складними комунікативними навичками та здатність формувати адекватні вміння у нових соціальних середовищах, розуміння культурних норм і обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій та етикету у сфері спілкування, дотримання пристойності та вихованості [8 с. 14];

- Соціально-психологічна компетентність - спроможність у взаємодії з іншими людьми, розуміння різноманітності соціальних ролей та способів взаємодії;

- Его-компетентність - усвідомлення своєї національної, статевої, соціальної та групової приналежності, знання власних сильних та слабких сторін.

У сучасному інформаційному просторі особливо важливими є питання соціалізації кожного громадянина, що розпочинається з дитинства. Соціальне оточення є необхідною умовою для формування особистості, включаючи його різні складові - економічні, політичні, соціальні та духовні, які впливають на формування відповідних цінностей та поведінки [12 с.113].

Основою курсу підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо формування соціальної компетентності, зокрема у молодших школярів, є розуміння понять «соціалізація», «компетентність», «соціальна компетентність» та пов'язаних з ними термінів, таких як «соціальне оточення» та «соціальне виховання».

Під «соціальним оточенням» розуміється, по-перше, складна система взаємозв'язків та відносин у суспільстві, де живе та розвивається особистість, та, по-друге, сукупність соціальних умов, що впливають на поведінку та свідомість людини.

Після детального аналізу терміну «соціалізація», ми зосередимося лише на його аспекті, який має важливе значення для роботи з молодшими школярами. Важливо зауважити, що термін «соціалізація» широко використовується у науковій літературі різних галузей, таких як психологія, педагогіка, соціальна педагогіка, філософія та соціологія.

Проблеми розвитку особистості вивчаються та описуються у наукових джерелах з використанням різних аспектів адаптації людини до оточуючого середовища, таких як виховання, самовиховання, формування, адаптація та інші. Термін «соціалізація» виник у ХХ столітті, коли науковці досліджували процес «соціалізації-інтеграції», що базується на творчому пошуку власної ідентичності.

Аналіз структури соціальної компетентності показує, що дослідники згодні щодо того, що ключовими аспектами визначення компонентів є ціннісно-мотиваційний, когнітивний та поведінковий аспекти. Всі аналізовані структури соціальної компетентності містять компоненти, які:

- відображають особистісні якості, мотивацію та ціннісні установки стосовно взаємодії з соціокультурною реальністю;

- узагальнюють знання особистості про соціальну дійсність, про себе самого, соціальні норми, особливості взаємодії в групі та способи вирішення конфліктів тощо;

- розкривають систему вмінь, навичок та здібностей особистості адаптуватись до соціокультурної дійсності, легко спілкуватись з іншими людьми в соціумі, виконувати різні соціальні ролі та набувати соціального досвіду під час соціальної практики тощо [33].

Дослідники також звертають увагу на важливість рефлексії, зазначаючи, що для формування соціального досвіду особистість повинна постійно здійснювати саморефлексію, що дозволяє адекватно усвідомлювати себе та свої вчинки. У молодших школярів соціальна рефлексія виступає одним із методів осмислення соціального досвіду. Вона базується на процесах накопичення, збагачення та усвідомлення знань про соціальні явища, соціальні навички та вміння, а також досвід творчої діяльності й емоційних взаємин, який аналізується через призму самооцінки та самовідношення. Соціальна рефлексія у молодших школярів охоплює такі складові, як самомотивація, самоорганізація, самоаналіз та самооцінка. Деякі дослідники додають до структури соціальної компетентності ще й комунікативний аспект, який відображає продуктивну

комунікативну взаємодію між людьми [40 с. 3-23].

У своєму дослідженні, Данилейко С. розглядає наступні аспекти соціальної компетентності:

- 1) Мотиваційний аспект, що виявляється у прояві **інтересу до спілкування, визнанні цінності взаємодії з іншими, в прийнятті норм і правил взаємодії, а також усвідомленні відповідальності за свої вчинки та необхідності конструктивної взаємодії** з іншими.
- 2) Когнітивний аспект, який включає у себе розуміння своїх позитивних і негативних якостей, усвідомлення різноманітності людей, знання норм і правил спілкування, а також уміння конструктивно взаємодіяти та розв'язувати конфлікти.
- 3) Діяльнiсний аспект, який виявляється у готовності до використання наявних знань, здатності до самопрезентації та самоорганізації, умінні створювати взаємодію та дотримання норм поведінки.
- 4) Рефлексивний аспект, що включає здатність аналізувати власну поведінку та вчинки інших осіб на основі наявних знань, а також уміння оцінювати ситуації та вибирати адекватну поведінку [35 с.65].

О. Проценко стверджує, що до соціальної компетентності входять такі складові:

1. Пізнавальний аспект, який означає здатність учня розуміти настрій свого товариша за його словами та мімікою, знання правил спільної роботи в групі.
2. Регулятивний аспект, що передбачає навчання дитини проявляти доброту, увагу та повагу до інших, проявляти інтерес до соціального життя.
3. Особистісний аспект, який включає у себе розвиненість самопізнання дитини, вміння вести себе в конфліктних ситуаціях, здатність сприяти розмові та спілкуватися на різноманітні теми, що стосуються побуту.

В. Коваленко аналізує елементи **соціальної компетентності учнів, які навчаються в умовах інклюзивного освітнього середовища та**

розкриває їх змістовне наповнення, включаючи:
Афективно-ціннісний аспект: це включає **емоційне ставлення до** навколишнього середовища; мотивацію для **спілкування з іншими; прийняття себе** та інших з усвідомленням їхніх унікальних характеристик; розуміння етичних норм і правил поведінки в різних ситуаціях; інші аспекти.

Когнітивний аспект: це включає уявлення про соціальні ролі, власну сутність та здоров'я, а також усвідомлення своєї приналежності до суспільства і колективу; розуміння емоцій та настрою власного та інших людей; знання етичних норм; розуміння наслідків власних та інших дій; способи вирішення конфліктних ситуацій та інші аспекти.

Дієвопрактичний аспект включає комунікативно-мовні та поведінково-рефлексивні аспекти.

Особистісний аспект: це включає **толерантність, емпатію, впевненість, соціальну відповідальність за** власну поведінку; позитивне ставлення до саморозвитку; **адекватну самооцінку; та націленість на успіх.**

Загально кажучи, коли ми розглядаємо соціальну компетентність молодших школярів, ми можемо виділити такі складові: когнітивно-мотиваційний, діяльнiсний та емоційно-рефлексивний.

Когнітивно-мотиваційний компонент проявляється у виконанні таких функцій, як дотримання правил, здатність відмовитися від свого егоцентризму та розуміння соціальної реальності [12 с. 45].

Діяльнiсний компонент включає такі функції, як саморегулювання, надання позитивних зворотних зв'язків та турботливе мислення.

Емоційно-рефлексивний компонент проявляється у виконанні функцій, таких як ініціативність та самопрезентація, усвідомлений вибір та регулювання проблемних ситуацій.

Давайте розглянемо показники сформованості соціальної компетентності молодших школярів з урахуванням цих компонентів.

Ментально-мотиваційний аспект визначається рівнем освіченості молодшого школяра щодо загальних моральних норм, правил поведінки в різних сферах життя - в суспільстві, в сім'ї, в колективі. Це включає усвідомлення власних прав і обов'язків, розуміння соціальних ролей, контроль над власними діями та емоціями, вміння взаємодіяти різними способами (словесними, невербальними, безпосередніми, віртуальними, дистанційними) і здатність уникати конфліктних ситуацій.

Операційно-діяльнiсний компонент визначається розвитком у молодшого школяра навичок та вмінь усвідомлено приймати загальні моральні норми та правила поведінки в різних соціальних ситуаціях, включаючи сім'ю, шкільний колектив та загальну громадську спільноту. Важливою є здатність установлювати й **підтримувати стосунки з різними соціальними групами та** індивідуальними особами, виявляти активність у дружбі, навчанні та спілкуванні, а також проявляти толерантність та співчутливість **у взаємодії з іншими людьми, включаючи представників інших культур, осіб з особливими потребами** тощо. Важливо також бути здатним висловлювати власну позицію, враховуючи погляди та інтереси інших людей, а також приймати деякі рішення самостійно, несучи відповідальність за їх наслідки. Набуті навички також допомагають уникати конфліктних ситуацій та вирішувати їх, а також адекватно реагувати на успіхи та невдачі, керувати емоціями та брати активну участь у колективних видах діяльності, таких як навчальні, ігрові, трудові та спортивні заняття [16 с. 87].

Емоційно-рефлексивний аспект характеризує здібність молодших школярів до: розуміння важливості дружніх зв'язків з однолітками та взаємодії з іншими; аналізу своїх і чужих дій з метою передбачення їх результатів у контексті мети та соціальних норм; розуміння власного емоційного стану та емоцій інших осіб, контролю емоцій під час аналізу; коригування власних дій з урахуванням мети та інтересів інших учасників взаємодії; збагачення соціального досвіду через самовдосконалення.

Вибір показників для цих аспектів дозволив визначити рівні сформованості соціальної компетентності молодших школярів.

Низький рівень соціальної компетентності у молодших школярів свідчить про формальне або неправильне виявлення ознак: обмежені, неточні знання про соціальні явища або їх відсутність; слабкий або відсутній інтерес до соціально значущої діяльності; обмеженість в проявах емоцій; відсутність здатності до самооцінки поведінки; фрагментарне розуміння правил та норм поведінки в соціумі; ускладнене пояснення понять, таких як почуття, настрої, співпереживання; неадекватні емоційні реакції; неспроможність самостійно вирішувати конфліктні ситуації; відсутність впевненості та самостійності в незнайомих ситуаціях; здатність діяти відповідно до соціальних норм.

Середня рівень розвиненості соціальної компетентності молодших школярів вказує на те, що вони проявляють ознаки такої компетентності, але це робиться ситуативно та під контролем дорослих. Знання учнів про соціальні явища й об'єкти є досить обмеженими та малопроактивними; їх інтерес до соціально значущої діяльності зазвичай виникає лише у певних ситуаціях; їхня самооцінка та здатність до коригування власних дій недостатні. Вони усвідомлюють важливість спілкування й мають бажання самореалізуватися через нього, але часто це проявляється лише у спілкуванні з добре знайомими людьми. Щодо емоційних проявів, якість їх визначення виявляє складності, і вони здатні адекватно оцінювати лише деякі свої якості та вчинки. Також вони можуть здійснювати дії, що не повністю відповідають соціальним нормам.

З високим рівнем розвиненості соціальної компетентності молодших школярів ситуація інша. Вони проявляють ознаки цієї компетентності усвідомлено й повністю. У них широкі та стійкі знання про соціальні явища й об'єкти, а також широкі та стійкі соціальні інтереси [27 с. 99].

Вони здатні до самооцінки та коригування своєї поведінки, поважають взаємодію з іншими та дотримуються правил поведінки у спілкуванні з дорослими та однолітками в різних ситуаціях. Володіють як вербальними, так і невербальними засобами спілкування, здатні пояснювати

значення різних понять. Також вони здатні самостійно розв'язувати конфліктні ситуації та адекватно сприймати поведінку інших. Їх емоційні реакції відповідають ситуаціям, і вони впевнено ведуть себе у нових ситуаціях.

Формування соціальної компетентності у молодших школярів потребує від учителя чіткого усвідомлення не лише сутності та змісту цієї компетентності, але й специфіки та **механізмів її реалізації в умовах початкової школи.**

1.3. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності учнів початкової школи

У молодшого школяра спостерігається позитивне ставлення до інших людей, у тому числі до тих, хто має особливі потреби, представників різних культур та народів. Він має розвинуті інтереси, бажання й позитивні настанови щодо дружби з однолітками, а також сформовані мотиви для навчання і спілкування. Також він позитивно ставиться до участі в колективних заходах і розуміє важливість характерних рис, таких як відкритість, активність, співчуття, толерантність, самостійність та інші.

Молодші школярі проявляють соціальну компетентність шляхом:

- **Прийняття соціальних правил і норм, встановлення вірних орієнтирів для своєї соціальної поведінки.**

- **Гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, адаптація до вимог соціальної групи, зберігання власного** ідентитету [9 с.54].

- Вибір корисних для соціального розвитку ролей, відповідальна поведінка, урахування потреб інших.

- Розуміння своїх прав і обов'язків.

- Уважне ставлення до думки інших, врахування їхніх бажань і інтересів, визнання їхніх сильних сторін.

- Гнучкість у спілкуванні з партнерами, адекватна реакція на їхні слова і дії, здатність слухати, домовлятися і захищати свою точку зору.

- Проявлення толерантності, емпатії, співчуття і співраді.

- Налагодження **гармонійних відносин з однолітками та дорослими, уникнення конфліктів або їх мирне вирішення, утримання від агресивних дій і образливих слів.**

- **Оптимістичне ставлення до** труднощів, здатність мобілізуватися для їх подолання, виявлення витримки в стресових ситуаціях.

- Готовність до взяття на себе відповідальності, ініціатива в наданні допомоги та підтримки іншим.

- Розрахунок на себе і на інших, виграші та програші.

- Відповідність своїх бажань можливостям і вимогам.

- Контроль і регулювання своєї поведінки, утримання від негативних виявів.

- Довіра до власного досвіду, реалістична самооцінка.

- Здатність звертатися за допомогою, коли це потрібно.

- Володіння мовленнєвим етикетом, здатність ініціювати, підтримувати та культурно завершувати розмову.

- Уміння встановлювати дистанцію, розрізняти прийнятну і неприйнятну поведінку.

- Свідомість поняття «авторитет», його зв'язок з реальними чеснотами і цінностями.

- Відповідальна поведінка навіть у відсутність контролю дорослого.

- Прояв людяності, справедливості, уміння приймати точку зору інших людей.

У молодшому шкільному віці відбувається розвиток, коли дитина розширює свої соціальні зв'язки, виходячи за межі сімейного кола, і стикається з потребою взаємодії з іншими дорослими та однолітками. Вона вступає у світ соціальних відносин, де намагається знайти своє місце і де змінюється спосіб спілкування з дорослими. Дитина починає активно досліджувати світ, спілкуючись з оточенням та навчаючись через спроби і помилки. Вона розуміє своє місце в сім'ї та в учбовому середовищі, усвідомлює різницю між дорослими та дітьми, і виявляє свої почуття та думки через слова та дії.

Розвиток соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку є важливим етапом їхнього особистісного зростання. У цьому віці діти активно вивчають, як взаємодіяти з іншими людьми, розуміти соціальні норми та правила, а також розвивати навички спілкування. Ось деякі ключові аспекти цього процесу:

У молодшому шкільному віці діти починають більш свідомо розуміти та виражати свої емоції. Вони навчаються розпізнавати свої власні почуття, а також емоції оточуючих. Цей процес допомагає їм краще розуміти себе та інших, сприяє розвитку співчуття та емпатії [55 с. 44].

Учні молодшого шкільного віку активно працюють над встановленням соціальних зв'язків з однолітками та дорослими. Вони навчаються спілкуватися, ділитися, вирішувати конфлікти та спільно працювати. Ці навички є важливим елементом успішної адаптації в шкільному середовищі та подальшого життя.

У цьому віці діти починають вивчати різні форми комунікації, такі як усне та письмове мовлення. Вони навчаються виразно висловлювати свої думки та почуття, слухати інших людей та взаємодіяти з ними на різних рівнях. Крім того, діти вчаться розуміти невербальні сигнали та використовувати їх для ефективного спілкування.

Учні молодшого шкільного віку починають усвідомлювати себе як індивідууми та розвивати свою самоідентифікацію. Вони намагаються з'ясувати свої сильні та слабкі сторони, власні інтереси та цінності. Цей процес допомагає їм краще зрозуміти себе та своє місце в світі, а також приймати більш обдумані рішення.

У молодшому шкільному віці діти починають усвідомлювати соціальні норми та правила, які регулюють їхнє поведінку та взаємодію з іншими людьми. Вони вчаться відповідальності, ввічливості та поваги до інших, а також умінню пристосовуватися до різних соціальних ситуацій.

У школі діти вчаться співпрацювати з однолітками та вирішувати спільні завдання. Вони навчаються робити компроміси, ділитися відповідальністю та підтримувати одне одного в навчанні та інших сферах життя [43 с. 84].

Розвиток соціальної компетентності учнів молодшого шкільного віку вимагає підтримки та виховання з боку дорослих. Батьки, вчителі та інші дорослі повинні створювати сприятливе середовище для розвитку соціальних навичок, надавати дітям можливості для спілкування та співпраці, а також моделювати позитивні приклади соціальної поведінки.

Психологи описують період молодшого шкільного віку як час, коли формується соціальне «Я» дитини. Під час цього періоду вона починає розвивати внутрішню позицію, що спонукає її до бажання займати нове місце в житті та здійснювати суспільно значущі дії. Вступ до школи, як нова соціальна позиція, вимагає від дитини взаємодії з різними людьми, такими як дорослі, інші діти та вчителі, де вона повинна відстоювати свої думки та право на автономність. Це вимагає від неї розвитку нових моральних якостей, організованості, відповідальності та контрольних навичок. Одним із важливих завдань для дитини є набуття навичок соціальної взаємодії з ровесниками та здатність створювати дружні зв'язки.

Розвиток спілкування з однолітками відзначає новий етап емоційного розвитку, коли починає розквітати емоційна децентрація, а також активно розвиваються соціальні емоції. Важливим аспектом для молодших школярів є поява просоціальної поведінки, яка мотивується моральними міркуваннями, почуттям обов'язку та альтруїстичними настановами. У соціальних відносинах спостерігається зміна інтересів: якщо на

початковому етапі вчителя вважають значущою особою, то з часом зростає значення взаємодії з однолітками, при цьому спілкування має переважно гомосоціальний характер. Для успішної соціалізації молодших школярів потрібні умови, що забезпечують їм можливість критично переосмислювати та відбирати соціальні норми, що запропоновані суспільством. Ключовим є набуття учнем соціального досвіду, який впливає на його дії, вчинки, формування бажань та інтересів, спрямовуючи або стримуючи його активність, і тим самим впливає на його свідомість [32 с.176].

Як підкреслює **В. Киричок, молодший шкільний вік** сприяє розвитку у дитини уміння цінувати особистість людини, що, у свою чергу, відкриває можливості формувати гуманне ставлення до інших людей [49 с. 58].

Ключовим фактором у успішному розвитку соціальної компетентності учнів є створення емоційно безпечного середовища **в класі. Кожна дитина бажає бути прийнятою. Якщо клас стає для неї невітшим місцем**, це може призвести до напруження, втоми, стресу і зниження відкритості **до нового. Соціальний досвід співпраці, ефективного спілкування, емпатії та співчуття формується в атмосфері розуміння, підтримки та** взаємного прагнення до успіху. У початковій школі за стан атмосфери та емоційний клімат в класі відповідає доросла особа, що перебуває **з дітьми (класний керівник, педагог, асистент вчителя тощо). Це саме він** або вона повинні створити **відчуття фізично-емоційної безпеки для кожної дитини**, що сприятиме підвищенню ефективності навчання [5 с. 36-41].

Психотерапевтика, кандидат **медичних наук, яка є викладачкою кафедри фізичної та реабілітаційної спортивної медицини Національного університету охорони здоров'я ім. П. Л. Шупика, Ж. Пархоменко**, висуває **основні принципи формування емоційно здорового колективу учнів/учениць**.

1. Норми та правила. У будь-якій спільноті, включаючи шкільну, існують встановлені норми й правила, щодо того, які дії виконувати, яка поведінка є припустимою, як вирішувати конфлікти і т.д. У шкільній спільноті ці правила встановлюються дорослими, проте вони повинні бути зрозумілими для всіх дітей. Це також відповідальність дорослих.

Під час управління ситуацією з «бунтівниками» слід ставити запитання: «Чому ти так вчиняєш? Як ми можемо тобі допомогти зрозуміти і прийняти ці правила?» Це допомагає уникнути загострення ситуації.

2. Режим. Діти, особливо ті, які ще досить молоді, коли звикають до ритму навантаження та відпочинку в шкільному розкладі, потребують регулярних перерв від несприятливого для них тривалого утримання на уроках. Тому, якщо вчителі звикли затримувати учнів після дзвінка, проводити класні години під час перерв або використовувати відпочинок як покарання, це може призвести до зростання агресивності у дітей. Обмеження рухової активності може призвести до збільшення внутрішньої напруги, яка потребує виходу через ігри або організовані рухові вправи у рамках фізичного виховання або групових занять.

3. Спільне завдання. Це є тим, що може об'єднати у спільній меті **абсолютно різних людей. Школа не** є просто місцем для інтересів, **тому самі учні можуть не знайти ідею, яка змогла б об'єднати їх всіх. Таку ідею** повинен **запропонувати вчитель. Це може бути навчальний проєкт, підготовка до концерту, проведення досліджень тощо. Інакше клас може об'єднатися навколо деструктивної ідеї – такої як цькування слабкіших. Деструктивна ідея вимагає менше енергії, тому цей шлях є суттєво легшим.**

Лідерство в початкових класах часто відображається через вчителя або вчительку, які стають незаперечними авторитетами для учнів. Діти непрямо копіюють їхню поведінку та ставлення до інших учасників колективу, відображаючи їхні вчинки.

Уважний дорослий може змінити цю динаміку, впливаючи не лише на сприйняття учнями/ученицями один одного, а й на їхнє ставлення до самого себе. Він може знаходити можливості для похвали, що може значно покращити самопочуття та взаємини всіх учасників [10 с. 63].

Спільні традиції, які сприяють відчуттю належності до колективу, можуть включати «одужувальні» акції для хворих дітей, різноманітні настільні ігри на перервах, спільні обговорення, ранкові збори та підтримку у складних ситуаціях. Продовженням цього списку може бути ще більше ідей та ініціатив, які сприяють позитивному клімату **та взаєморозумінню серед учнів.**

Для реалізації системного підходу до формування соціальної компетентності, ми рекомендуємо створити набір ігор, завдань та вправ для розвитку навичок учнів на різних рівнях. Також важливо акцентувати увагу учнів на тому, на якому рівні відбуваються комунікація та співпраця. Рекомендується відвідувати на кожному уроці принаймні кілька хвилин для розвитку емпатії, навичок спілкування та співпраці. **Отже, розуміння вчителем теоретичних аспектів формування соціальної компетентності, а також її показників у молодшому шкільному віці, врахування вікових психолого-педагогічних аспектів соціального розвитку** дітей, поряд із вибором ефективних форм та методів навчання на уроках, забезпечують високу ефективність навчально-виховного процесу [24 с. 93].

Вітчизняні дослідження підтверджують, що ефективне формування соціальної компетентності у молодших школярів в процесі навчання можливе за наступних умов: чіткого **визначення сутності соціальної компетентності як ключової та предметної, а також розгляду її структури та змісту з урахуванням особливостей освітньої галузі та вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку; забезпечення єдності й взаємозв'язку концептуальних засад формування соціальної компетентності як ключової та предметної на етапі початкової ланки загальної середньої освіти; розроблення соціально значущих завдань та методик їх застосування для формування соціальної компетентності під час навчання. Організація навчального матеріалу за предметною тематикою допомагає учням систематизувати своє розуміння взаємозв'язку та взаємозалежності між собою та іншими складовими соціуму у таких системах: «Я – Я»; «Я – інша людина»; «Я – суспільство»; «Я – світ» [17 с. 47].**

Діяльність педагога в початковій школі, спрямована на формування компетентності учнів, перебуває в центрі уваги вчителів-практиків і науковців, які активно працюють над її вдосконаленням в сучасних умовах. Під час формування соціальної компетентності важливо створювати такі урочні ситуації, щоб учні могли відчути необхідність застосування знань на практиці та збагачувати свій досвід.

Крузе-Брук О. вивчає **ефективність навчальної кооперації у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи. Вона вважає, що навчальна кооперація** є важливою формою взаємодії між учнями, що сприяє формуванню соціальних якостей особистості. Вона включає в себе об'єднання знань для досягнення спільної мети, рефлексію процесу та результатів взаємодії та використання знань педагога як джерела інформації [61, с. 55].

О. Пометун підкреслює, що впровадження інтерактивного навчання призводить до змін у ролі учня та вчителя в освітньому процесі, що в свою чергу впливає на зміст їхньої діяльності. Учитель та учні взаємодіють на рівних засадах, де вчителю дозволяється приймати думки та активну позицію учнів, визнаючи їх право на самостійність у міркуваннях і відмовляючись від переконання, що єдину правильну думку має виключно вчитель [8, с. 10].

Н. Павленко описує особливості використання інтерактивних педагогічних технологій у вчителів початкових класів, включаючи: систематичне забезпечення емоційного контакту та позитивних комунікативних взаємодій з метою створення сприятливого навчального середовища; інтеграцію **пізнавальної та фізичної активності учнів; стимулювання мотивації та рефлексії учнів у навчально-виховному процесі; використання різноманітних форм і методів навчальної взаємодії для молодших школярів; створення** за допомогою інтерактивних методів навчання казкового навчального середовища; розвиток навичок соціальної взаємодії учнів; сприяння батькам у взаємодії з дітьми через

інтерактивне спілкування та спільну роботу над творчими завданнями [7, с. 17].

Використання інтерактивних технологій в освітній взаємодії молодших школярів сприяє розвитку їхнього бажання брати участь у спілкуванні з однолітками та у колективних активностях. Ці технології сприяють формуванню активності, сприятливого ставлення до спільної роботи, відкритості та інших позитивних рис характеру. Використання їх у навчанні різних предметів сприяє цілісності педагогічного процесу, спрямованого на розвиток соціальної компетентності **учнів. В. Новіков, розглядаючи соціальну компетентність молодших школярів як важливий аспект освітнього процесу, підкреслює значення використання етнопедагогічних методів для формування цієї компетентності. Його експериментальне дослідження показало, що етнопедагогічні засоби, такі як народні ігри, вірші, пісні, приказки, рухливі та сюжетно-рольові ігри, казки та спеціально розроблені програмні заняття, є ефективними у формуванні соціальної компетентності учнів. Кожна тема включала в себе як теоретичні, так і практичні аспекти [6, с. 146-147].**

Сучасні дослідники, які вивчають процес розвитку соціальної компетентності, наголошують на тому, що, хоча навчальний процес важливий для цього розвитку, все ж таки важливо також здійснювати цей процес позаурочно. Це пояснюється тим, що **молодший школяр орієнтується на успіх своєї позаурочної діяльності, який визначає його постійну адаптацію в суспільстві та сприяє** його розвитку.

Цінності діяльності, спілкування та самоосвіти, особистісні вміння, такі як рефлексія та оцінка, а також особистісні якості, такі як самостійність та відповідальність, переважно формуються через позаурочну діяльність. Досвід спілкування та взаємодії з людьми є важливим компонентом соціальної компетентності молодшого школяра.

Важливо **зауважити, що молодший шкільний вік є сприятливим для процесу соціалізації. Нова соціальна позиція школяра, зміна соціального статусу** та участь у різних видів діяльності суспільного характеру створюють сприятливі умови для формування соціальної компетентності. Перехід до школи включає дитину в різноманітні міжособистісні відносини, такі як «дитина - дорослі», «дитина - діти», «дитина - вчитель». У цей період формуються особистісні якості, необхідні для соціальної адаптації, адже діти активно взаємодіють з оточуючими та вирішують соціальні проблеми. Таким чином, соціальна компетентність молодших школярів відображає їх соціальні потреби та можливості, враховуючи їх вікові характеристики [6 с. 93].

Формування соціальної компетентності молодших школярів є одним із пріоритетних завдань Нової української школи (НУШ). Це зумовлено тим, що саме в молодшому шкільному віці закладаються основи для успішної соціалізації дитини, її особистісного розвитку та самореалізації.

Дослідженнями вітчизняних та зарубіжних педагогів (О. Бойченко, О. Вишневський, Н. Гавриш, Л. Коваль, С. Максименко, А. Петровський, Т. Яценко та ін.) встановлено, що ефективність формування соціальної компетентності молодших школярів значною мірою залежить від створення сприятливих психолого-педагогічних умов. До них належать:

1. Сприятливий психологічний клімат у класі, який характеризується атмосферою довіри, взаєморозуміння та підтримки.

2. Використання інтерактивних методів навчання, які дають можливість учням спілкуватися один з одним, обмінюватися думками та досвідом, вчитися співпрацювати.

3. Створення ситуацій успіху, які мотивують дітей до саморозвитку та самовдосконалення.

4. Заохочення активної участі дітей у житті класу та школи, що дає їм можливість набути досвіду соціальної взаємодії.

5. Співпраця з батьками, які є першими й найважливішими вихователями своїх дітей [23 с. 89].

Формування соціальної компетентності молодших школярів є однією з ключових завдань сучасної освіти, особливо в контексті впровадження Нової української школи (НУШ). НУШ передбачає комплексний підхід до розвитку особистості учня, враховуючи не лише когнітивні аспекти, але й його соціальні навички та уміння. У зв'язку з цим, виникає потреба у вивченні психолого-педагогічних умов, які сприяють ефективному формуванню соціальної компетентності у молодших школярів в умовах НУШ.

Початкова школа - це період, коли дитина активно входить у соціальне середовище школи, спілкується з ровесниками та вчителями, формує свої взаємини та власну самооцінку. Саме тут важливо створити такі умови, що сприяють розвитку соціальної компетентності.

По-перше, ключовою умовою є позитивна атмосфера в класному колективі. Вчителю необхідно створити довірливі відносини з учнями, підтримувати відкритий діалог та відзначати успіхи кожного учня. Позитивна атмосфера сприяє формуванню в учнів відчуття власної цінності, підтримує їхню мотивацію до співпраці та розвитку.

Друга важлива умова - це створення можливостей для спільної діяльності та спілкування. Уроки НУШ можуть бути спрямовані на виконання групових завдань, де діти навчаються співпраці, взаємодії та розв'язанню конфліктів. Важливо, щоб учні вчилися слухати один одного, приймати альтернативні точки зору та шукати компроміси.

Третя умова - це розвиток емпатії та розуміння почуттів інших людей. Вчителю варто включати до навчального процесу вправи та завдання, які спонукають дітей розуміти почуття своїх товаришів, співчувати їм та виявляти підтримку у важких ситуаціях. Такий підхід допомагає формувати емоційну рівноваженість та вміння взаємодіяти з іншими людьми.

Крім того, важливою умовою є наявність позитивних ролевих моделей. Вчителі та інші дорослі в школі повинні бути прикладом для наслідування для учнів. Їхня поведінка, спілкування та взаємовідносини між собою можуть стати основою для формування у дітей соціально адаптованої поведінки.

Нарешті, необхідною умовою є постійна підтримка та співпраця з батьками. Важливо, щоб вони брали активну участь у житті школи, допомагали вчителям у формуванні соціальних навичок у своїх дітей та підтримували їх у складних ситуаціях [24 с. 172].

Формування соціальної компетентності у молодших школярів є однією з найважливіших складових їхнього розвитку. Ця компетентність визначається як здатність і **готовність особистості ефективно взаємодіяти з іншими людьми в** різних соціальних ситуаціях, виявляти емпатію, розуміти інші точки зору та вирішувати конфлікти конструктивно. Для формування цієї компетентності у молодших школярів важливі психолого-педагогічні умови, які забезпечують сприятливий клімат в навчальному середовищі та сприяють розвитку їхніх соціальних навичок і вмінь.

По-перше, створення позитивного емоційного клімату у класі є ключовим аспектом формування соціальної компетентності. Важливо, щоб молодші школярі відчували себе захищеними, підтриманими та зрозумілими вчителем та однокласниками. Це може бути досягнуто за допомогою позитивного підходу вчителя до кожної дитини, створення спільних правил і норм спілкування, а також заохочення співпраці та взаємодії між учнями.

По-друге, важливо розвивати у молодших школярів емпатію та уміння співпереживати іншим. Вчителі можуть використовувати різноманітні методи, такі як рольові ігри, дискусії на тему почуттів та емоцій, а також взаємні проекти, щоб показати дітям, як важливо розуміти та поважати почуття інших людей. Заохочення дітей до співпраці в групах та вирішення конфліктів шляхом мирного спілкування також сприяє розвитку їхньої емпатії та соціальної компетентності.

По-третє, важливо стимулювати розвиток комунікативних навичок у молодших школярів. Учитель може організувати різноманітні ситуації для спілкування, такі як групові обговорення, розповіді про власні досвіди, спільні проекти тощо. Важливо також вчити дітей слухати інших та

висловлювати свої думки і почуття чітко й аргументовано. Це допомагає покращити їхню здатність до ефективного спілкування та сприяє формуванню в них впевненості в собі.

По-четверте, важливо вдосконалювати в молодших школярів навички співпраці та роботи в команді. Колективні проекти, групові завдання та ігри допомагають дітям навчитися слухати один одного, ділитися обов'язками та взаємодіяти з різними особистостями. Це сприяє розвитку в них таких важливих якостей, як толерантність, терпимість до відмінностей та здатність до співробітництва [13 с. 87].

Нарешті, важливо надавати молодшим школярам можливості для вирішення конфліктів і конструктивного взаємодії в них. Учителі можуть проводити тренінги з медіації, вчити дітей розв'язувати конфлікти за допомогою розмов та пошуку компромісів. Це допомагає молодшим школярам навчитися вирішувати проблеми мирним шляхом та сприяє побудові гармонійних міжособистісних відносин.

У відповідь на сучасні вимоги освітньої парадигми та відповідно до потреб суспільства, концепція Нової української школи (НУШ) була запропонована з метою створення нового прогресивного середовища для навчання та виховання дітей. Однією з ключових складових успішної реалізації цієї концепції є формування соціальної компетентності молодших школярів. Це важлива складова, оскільки соціальна компетентність допомагає дітям ефективно взаємодіяти зі світом навколо них, розвивати вміння спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів. Проте, досягнення цієї мети вимагає створення специфічних психолого-педагогічних умов, що сприяють не лише освоєнню навчального матеріалу, але й формуванню важливих соціальних навичок та цінностей у молодших школярів.

Нова українська школа враховує сучасні підходи до навчання та виховання дітей, зокрема, акцентує увагу на індивідуалізації процесу навчання, розвитку критичного мислення, підвищенні мотивації до саморозвитку та відкриття особистості. Для формування соціальної компетентності молодших школярів у НУШ важливо створити специфічні психолого-педагогічні умови:

Інклюзивне середовище: Нова українська школа сприяє створенню інклюзивного середовища, де кожна дитина має можливість розвивати свої потенціали. Це допомагає молодшим школярам з різними особливостями взаємодіяти, сприймати та поважати один одного, що сприяє формуванню толерантного ставлення та розумінню різноманітності.

Кооперативне навчання: Застосування методів кооперативного навчання допомагає створити атмосферу співпраці та взаємодопомоги в класі. Діти вчаться працювати в команді, враховувати думку інших, вирішувати проблеми разом, що сприяє розвитку їх соціальних навичок.

Розвиток емоційного інтелекту: НУШ сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів, що включає у себе вміння розпізнавати власні та чужі емоції, вміння ефективно керувати ними та виявляти емпатію. Це допомагає молодшим школярам краще розуміти себе та інших, а також уникати конфліктів [18с. 55].

Моделювання соціальних ситуацій. Важливо створювати умови для моделювання різних соціальних ситуацій, де діти могли б практикувати набуті навички спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів. Це може бути здійснено через рольові ігри, групові обговорення та інтерактивні справи.

Оцінка результативності психолого-педагогічних умов формування соціальної компетентності молодших школярів у НУШ може бути проведена за допомогою різних методів:

Порівняльний аналіз досягнень учнів: Порівняльний аналіз досягнень учнів у групах, де були застосовані психолого-педагогічні умови для формування соціальної компетентності, та у групах контрольних, де ці умови відсутні.

Соціометричні дослідження: Використання соціометричних методів для вивчення взаємин між учнями, їхніх уподобань, ставлення до однокласників, що дасть змогу оцінити рівень соціальної адаптації.

Аналіз поведінкових змін: Спостереження за поведінковими змінами учнів у різних соціальних ситуаціях, які свідчать про вдосконалення їх соціальних навичок та компетентності [55с. 118].

Оцінка відгуків учасників навчального процесу: Збір і аналіз відгуків учнів, батьків та вчителів про ефективність впроваджених психолого-педагогічних умов у формуванні соціальної компетентності.

Психолого-педагогічні умови мають визначальне значення у формуванні соціальної компетентності молодших школярів у Новій українській школі. Шляхом створення інклюзивного середовища, застосування кооперативного навчання, розвитку емоційного інтелекту та моделювання соціальних ситуацій можна досягти успішного формування соціальних навичок та цінностей у дітей. Оцінка результатів дозволяє визначити ефективність цих умов і внести необхідні корективи для подальшого поліпшення навчального процесу.

Сучасне суспільство висуває перед школою та сім'єю нові завдання у вихованні молодого покоління. Одним із ключових аспектів виховання є формування соціальної компетентності учнів. Цей процес залежить від взаємодії двох важливих суб'єктів: вчителя та батьків. Розглянемо їхню роль у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи.

Роль вчителя:

1. **Модель поведінки:** Вчителі виступають у якості моделей для учнів. Їхня поведінка, комунікативні навички та ставлення до оточуючих визначають стандарти соціальної поведінки для дітей. Важливо, щоб вчителі демонстрували емпатію, терпимість та взаємоповагу, щоб учні могли наслідувати ці якості.
2. **Соціально-емоційна підтримка:** Вчителі створюють сприятливу атмосферу в класі, де учні можуть відчувати себе комфортно та безпечно. Вони розвивають емоційний інтелект учнів, вчать їх вирішувати конфлікти мирним шляхом та ефективно спілкуватися.
3. **Співпраця та співробітництво:** Вчителі організують різноманітні групові та колективні завдання, які сприяють розвитку комунікативних навичок учнів. Вони вчать дітей працювати в команді, ділитися думками та допомагати один одному.
4. **Корекція негативної поведінки:** Вчителі виявляють негативну соціальну поведінку учнів та надають їм підтримку та корекцію. Вони сприяють формуванню в учнів відповідальності за їхні дії та вчать їх приймати наслідки своїх вчинків.
5. **Соціальне навчання:** Вчителі проводять уроки з соціального навчання, де діти вивчають правила спілкування, етикет та культуру спілкування. Ці уроки допомагають учням розуміти соціальні ролі та навички, необхідні для успішної взаємодії з оточуючими.

Роль батьків:

1. **Сімейне середовище:** Сім'я є першою соціалізуючою інституцією для дітей. Батьки відіграють ключову роль у формуванні соціальних навичок своїх дітей, створюючи позитивне, підтримуюче середовище вдома.
2. **Приклад для наслідування:** Батьки є головними рольовими моделями для своїх дітей. Їхня поведінка та ставлення до інших людей впливають на формування моральних цінностей та соціальних навичок у дітей.
3. **Комунікація та взаємодія:** Батьки вчать дітей ефективно спілкуватися, вислуховувати думку інших та виражати свої власні думки та почуття. Важливо, щоб батьки підтримували відкрите спілкування зі своїми дітьми та були готові вислухати їхні проблеми та питання.
4. **Виховання емпатії та толерантності:** Батьки сприяють розвитку емпатії у дітей, вчать їх розуміти почуття та потреби інших людей. Вони також навчають дітей поважати та приймати різноманітність інших людей, незалежно від їхньої раси, релігії чи культурного фону. Толерантність та розуміння різноманітності сприяють формуванню гармонійних відносин у суспільстві [50 с. 54].

Співпраця зі школою: Батьки виконують важливу роль у співпраці зі школою. Вони повинні бути активно зацікавлені в навчальних успіхах своїх дітей та підтримувати їх у навчанні. Також важливо, щоб батьки були в курсі подій у школі, спілкувалися з вчителями та приймали участь у шкільних заходах та програмах.

Спільна роль вчителя та батьків:

Партнерство: Вчителі та батьки повинні співпрацювати як партнери в процесі виховання дитини. Вони повинні обмінюватися інформацією про прогрес та проблеми дитини, шукати спільні рішення та працювати разом для досягнення спільної мети - формування соціальної компетентності учнів.

Координація зусиль: Вчителі та батьки повинні координувати свої зусилля для забезпечення системного та послідовного виховання дитини. Це означає, що вони повинні дотримуватися спільних правил та очікувань щодо поведінки та навчання дитини як вдома, так і в школі.

Підтримка взаємодії: Вчителі та батьки повинні підтримувати та поширювати позитивну взаємодію між сім'єю та школою. Це може включати участь батьків у шкільних заходах, підтримку шкільних ініціатив та залучення батьків до навчального процесу.

Створення сприятливого середовища: Вчителі та батьки повинні працювати разом для створення сприятливого середовища для розвитку соціальних навичок учнів. Це може включати створення правил спілкування та взаємодії, заохочення до взаємодопомоги та підтримки, а також надання можливостей для практики соціальних навичок у різних ситуаціях [60 с. 65].

Роль вчителя та батьків у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи є надзвичайно важливою. Вони спільно працюють над розвитком соціальних навичок, емоційного інтелекту та моральних цінностей учнів, створюючи сприятливе середовище для їхнього розвитку та успіху як у школі, так і в житті. Ця співпраця відображає важливість взаємодії між освітнім закладом та сім'єю у вихованні молодого покоління.

Висновки до першого розділу

Сучасне суспільство висуває перед школою та сім'єю нові завдання у вихованні молодого покоління. Одним із ключових аспектів виховання є формування соціальної компетентності учнів. Цей процес залежить від взаємодії двох важливих суб'єктів: вчителя та батьків.

Формування соціальної компетентності учнів початкової школи є важливим етапом у розвитку особистості дитини та її підготовки до активної участі в суспільстві. Як свідчить проведений аналіз, соціальна компетентність охоплює не лише знання та вміння, а й ставлення, цінності та поведінкові аспекти, які необхідні для успішної взаємодії в соціальному середовищі.

Першочерговим завданням педагогів є створення умов, які сприяють розвитку соціальних навичок у дітей. Для цього потрібно впроваджувати різноманітні методи та форми навчання, які активізують учнів у процесі навчання, зокрема, інтерактивні методики, проектні роботи та групову діяльність. Такі підходи допомагають формувати вміння працювати в команді, поважати думку інших, а також розвивати критичне мислення та емоційну інтелігентність.

Крім того, важливим є залучення батьків та громади до процесу навчання. Спільні заходи, спрямовані на розвиток соціальних навичок, можуть підвищити ефективність навчального процесу та закріпити здобуті знання в реальному житті. Взаємодія з батьками дозволяє створити єдине середовище для виховання соціально компетентних особистостей, адже основні цінності формуються у сім'ї.

Необхідно також враховувати різноманітні соціальні умови, в яких ростуть діти, оскільки соціальне середовище має значний вплив на розвиток їхньої компетентності. Сучасна школа повинна стати не лише освітнім закладом, а й простором для соціальної взаємодії, де діти можуть навчатися, спілкуватися та самореалізовуватися.

Таким чином, формування соціальної компетентності учнів початкової школи є комплексним процесом, що вимагає інтеграції зусиль усіх учасників освітнього процесу. Це забезпечить підготовку дітей до активного і відповідального життя в сучасному суспільстві.

Отже, важною роллю в формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи є спільна діяльність вчителів та батьків. Ці дві сторони працюють разом для розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту та моральних цінностей у дітей, створюючи сприятливе середовище для їхнього успіху як у навчанні, так і у житті загалом. Ця взаємодія відображає важливість партнерства між школою та сім'єю у вихованні наступного покоління.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА **ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ** В УМОВАХ НУШ

2.1. **Особливості організації освітнього процесу в** НУШ, що сприяють формуванню **соціальної компетентності учнів початкової школи**
«Нова українська школа» - це концепція та стратегія реформування системи освіти в Україні, спрямована на модернізацію навчального процесу з метою забезпечення якісної освіти для всіх учнів. Ця ініціатива виникла як реакція на потребу вдосконалення освітньої системи в контексті сучасних викликів та потреб суспільства.

Основні принципи «Нової української школи» включають розвиток критичного мислення, активну участь учнів у навчальному процесі, використання сучасних технологій та інноваційних педагогічних методик. Одним з ключових аспектів є перехід від пасивного засвоєння інформації до активного конструювання знань шляхом самостійного дослідження та розв'язання реальних завдань [28 с. 68].

У «Новій українській школі» велика увага приділяється розвитку загальнокультурної та соціальної компетентності учнів. Це означає не лише засвоєння предметних знань, а й формування навичок спілкування, роботи в команді, критичного аналізу інформації, розвитку емоційного і соціального інтелекту.

Ключовим елементом впровадження концепції «Нової української школи» є вдосконалення навчальних програм та навчальних планів, а також підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Зокрема, акцент робиться на впровадженні інтерактивних методик навчання, використанні сучасних навчальних матеріалів, розвитку оцінювання з орієнтацією на розвиток кожного учня.

Важливою складовою «Нової української школи» є партнерство між школою, батьками та громадськістю. Це сприяє залученню різноманітних ресурсів для забезпечення якісної освіти, а також залученню суспільства до активної підтримки освітніх ініціатив.

Завдяки «Новій українській школі» планується підвищення рівня освіти, підготовка компетентних громадян, здатних ефективно функціонувати в сучасному суспільстві. Ця ініціатива має стратегічне значення для подальшого розвитку країни, оскільки освічене населення є ключовим ресурсом для будь-якої країни в умовах глобалізації та швидких змін у технологічній та економічній сферах.

У грудні 2016 року уряд України ухвалив розпорядження **№ 988-р «Щодо затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»**. Це рішення спрямоване на вирішення проблеми невідповідності результатів навчання в школі сучасним вимогам суспільства та ринку праці через проведення фундаментальної **та системної реформи загальної середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу**. Вона охоплює перегляд змісту навчальних програм, педагогічних підходів, системи управління та фінансування, а також нормативно-правового забезпечення освіти. Нові стандарти освіти передбачають розробку з точки зору компетентнісного та особистісно орієнтованого підходу, враховуючи психофізичний розвиток учнів, забезпечуючи їх здатність до **успішної самореалізації в професійній сфері, особистому житті та громадській активності**. Ці стандарти

також базуються на рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» [35 с. 162].

Отже, з 2016 року одним з основних завдань у реформуванні шкільної освіти в політичних документах визначено розвиток соціальної і громадянської компетентності, а також навичок самоосвіти на протязі життя - це ключові навички, які можна розвивати через соціально-емоційне навчання.

Один з результатів навчання, як визначено в Державному стандарті початкової освіти 2018 року, полягає в тому, щоб учні засвоювали різні види соціального досвіду, систему цінностей суспільства, морально-правові норми та традиції відповідно до їх вікових особливостей.

Концепція Нової української школи 2018 року розглядає соціальну компетентність як здатність до співпраці для досягнення певного результату, здатність до компромісів та вирішення конфліктів. Вона виділяє ключові аспекти соціальної компетентності, такі як ініціативність, вирішення проблем, прийняття рішень та співпраця в команді, які повинні бути розвинені у дитини.

У молодшому шкільному віці діти перебувають у періоді активного формування своєї особистості та соціальних навичок. Відомо, що у цьому віці формуються базові цінності, установки та уміння, які визначатимуть подальший розвиток особистості. Тож, середовище навчання має величезне значення у вихованні соціально компетентних особистостей.

Однією з ключових особливостей Нової української школи є активне застосування інтерактивних та ігрових методів навчання. Це дозволяє створити сприятливу атмосферу для розвитку співпраці, комунікації та взаємодії між учнями. Учні навчаються співпрацювати, вирішувати конфлікти, взаємодіяти з різними людьми, розвиваючи при цьому свої соціальні навички [36 с. 112-120].

Важливим аспектом є впровадження проектної діяльності в навчальний процес. Під час роботи над проектами, діти навчаються працювати в команді, вирішувати проблеми та ділитися відповідальністю. Це сприяє розвитку лідерських якостей, емпатії та уміння працювати у колективі. Крім того, Нова українська школа акцентує увагу на розвитку критичного мислення учнів. Діти вчать аналізувати інформацію, робити висновки, виражати свою думку та аргументувати її. Це не лише розвиває їхні інтелектуальні здібності, але й сприяє формуванню власної позиції в суспільстві.

Також важливою складовою є робота з формування етичних цінностей учнів. У школі проводяться спеціальні уроки моралі, де діти вивчають правила поведінки, взаємоповаги та толерантності. Вони вчать розуміти свої права та обов'язки, а також поважати права інших людей.

Дослідження показало, що деякі діти можуть мати труднощі у вирішенні конфліктів мирними засобами та співпраці з іншими для досягнення спільних цілей. Для цих дітей важливо навчати стратегіям медіації, вмінню слухати та розуміти точки зору інших людей, а також сприяти розвитку навичок співпраці через групові проекти та інтерактивні вправи.

Уроки потребують використання різноманітних методів та технологій навчання, таких як пояснення, нарратив, формулювання гіпотез, визначення проблеми та пошук шляхів її вирішення, організований діалог, інтелектуальний аналіз, моделювання ситуацій, евристичні дискусії, робота з неадаптованим матеріалом, узагальнення, складання резюме, написання рецензій та есе. Самостійна діяльність учнів повинна бути орієнтована на застосування соціальних інформаційних джерел із використанням новітніх засобів комунікації, критичне осмислення отриманих даних, вирішення пізнавальних та практичних задач, аналіз актуальних суспільних явищ і подій, освоєння стандартних соціальних ролей, формулювання обґрунтованих тверджень, написання творчих робіт, а також участь у соціальних проектах і подібних активностях.

Нова українська школа (НУШ), як оновлена система освіти, створює сприятливі умови для формування соціальної компетентності молодших школярів. Це досягається завдяки ряду факторів:

1. Педагогіка партнерства: Вчитель НУШ не є авторитарним транслятором знань, а виступає партнером для своїх учнів, що ґрунтується на повазі та взаєморозумінні. Це сприяє розвитку у дітей почуття власної гідності, впевненості в собі, а також здатності до конструктивної співпраці.

2. Орієнтація на особистість: НУШ зосереджується на розвитку особистості кожної дитини з урахуванням її індивідуальних потреб та здібностей. Це дає можливість учням краще пізнати себе, свої сильні та слабкі сторони, а також навчитися цінувати себе та інших [32 с. 165].

3. Інклюзивність: НУШ прагне до створення інклюзивного середовища, де всі діти, незалежно від їхніх особливостей, мають рівні можливості для навчання та розвитку. Це сприяє формуванню у школярів толерантності, поваги до різноманітності та здатності до емпатії.

4. Компетентнісний підхід: НУШ фокусується на формуванні ключових компетентностей, необхідних для успішного життя в суспільстві. Серед них важливе місце займає соціальна компетентність, яка включає в себе такі компоненти:

1. Спілкування: Уміння спілкуватися з іншими людьми, висловлювати свої думки та почуття, слухати та розуміти інших.

2. Співпраця: Уміння працювати в команді, йти на компроміси, досягати спільних цілей.

3. Вирішення конфліктів: Уміння конструктивно вирішувати конфлікти, що виникають у процесі спілкування.

4. Самоусвідомлення: Розуміння себе, своїх сильних та слабких сторін, емоцій та потреб [51 с. 76].

5. Відповідальність: Уміння відповідати за свої вчинки, приймати рішення та нести відповідальність за їх наслідки.

Одним з ключових завдань удосконалення сучасної освіти в Україні є формування та розвиток соціальної компетентності у молодших школярів.

Ця компетентність ґрунтується на знаннях про суспільство, його правилах та нормах поведінки, а також на вмінні застосовувати ці знання у **практичній діяльності. Соціальна компетентність молодшого школяра визначається** рівнем його ознайомленості з фактами **про світ, країну, регіон, соціальні** установи, школу, сім'ю, а також з особливостями взаємодії людей, традиціями, нормами та правилами поведінки.

У сучасній початковій школі процес формування соціальних компетентностей здійснюється на уроках **інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який** об'єднує різні освітні галузі, серед яких особливе значення має **технологічна освітня галузь, спрямована на залучення учнів до праці, традицій та культури українського народу тощо.**

На сьогоднішній день освітній процес у початковій школі відбувається у відповідності до двох типових освітніх програм: Типової освітньої програми початкової освіти, розробленої під керівництвом О. Савченко, та Типової освітньої програми початкової освіти, розробленої під керівництвом Р. Шияна.

Аналіз науково-педагогічних досліджень щодо розвитку соціальної компетентності в учнів початкових класів виявив, що для досягнення високого рівня цієї компетенції необхідно:

- Налагодження партнерських взаємин між учителем та учнями, оскільки саме педагог формує емоційну атмосферу і визначає характер стосунків у класі. Тому головним завданням вчителя є створення оптимального та психологічно комфортного навчального середовища.

- Формування емоційно-ціннісних відносин у системі «учитель-учень» і «учень-учитель», надаючи кожній дитині можливість самореалізації в найважливіших для них видах діяльності, що сприяє максимальному розвитку їхніх здібностей і потенціалу.

- Використання різних форм соціальної взаємодії, таких як рольові ігри (див. Додаток А), моделювання соціальних ситуацій, робота в малих групах та колективі, а також проектна діяльність.

- Стимулювання соціальної активності учнів через залучення їх до класного самоврядування, дитячих об'єднань та різноманітних соціальних проєктів. Це важливо, оскільки основою формування соціальної компетентності є активна взаємодія з суспільством і усвідомлене прагнення до

участі в соціальній діяльності [3 с. 57].

- Робота з конфліктними ситуаціями акцентується на слабкому рівні взаємодії між людьми, тому перед педагогом стоїть завдання підготувати учнів до конфліктології. Ця підготовка має на меті допомогти зрозуміти природу конфлікту, способи його розв'язання або уникнення, потенційні наслідки, а також навчити раціональної поведінки в умовах конфлікту.

- Чітка організація діяльності педагога сприятиме створенню комплексної системи педагогічних дій і впливів для підвищення ефективності формування соціальної компетентності молодших школярів.

- Важливим елементом освітнього процесу є створення відкритого, цілісного, емоційно сприятливого, безпечного та ергономічного навчального середовища.

- Індивідуалізація соціальної діяльності полягає у вивченні інтересів і потенціалу учнів, а також у створенні умов для досягнення ними успіху через спеціально розроблені матеріали й педагогічні технології.

- Інтерактивні методи навчання спрямовані на розвиток навичок та здобуття досвіду соціальної взаємодії між учасниками освітнього процесу, що сприятиме активізації мотивації та соціальної активності молодших школярів [60 с. 71].

У курсі «Я досліджую світ» в рамках технологічної освіти відбувається формування соціальної компетентності через:

1) Проведення міжпредметних зв'язків, коли учні, досліджуючи особливості національної кухні певної країни, одночасно залучаються до елементів географії, історії, культури та економіки, що розширює їхнє уявлення про світ.

2) Сприяння розвитку культурної компетентності шляхом залучення учнів до приготування страв та виготовлення виробів національної кухні, що допомагає їм краще розуміти традиції та культуру інших народів.

3) Стимулювання співпраці та комунікації між учнями через роботу у групах над проектами, обмін ідеями та дослідженнями, що розвиває навички спілкування та співпраці [64 с. 23].

Таким чином, курс «Я досліджую світ» виявляє великий потенціал для формування соціальних компетентностей молодших школярів, використовуючи сучасні технології для покращення спілкування та розвитку соціальних навичок. Ці уроки допомагають учням краще розуміти, як люди живуть у суспільстві, дотримуються його правил і традицій. Наприклад, під час вивчення теми «Які правила в сім'ї» або «Сімейний бюджет» учні вивчають, як побудувати бюджет сім'ї. Теми про «**Традиції та свята**», «**Чим славетна Україна**», «**Національні страви України**» допомагають учням відчувати себе частиною свого народу та навчити їх соціально відповідальними особами, які розуміють та поважають традиції.

2.2. Емпіричне дослідження рівня сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи

Початкова освіта здійснює цілеспрямований вплив на вибір цінностей, норм поведінки та ідеалів. Вона виступає і як фактор, і як засіб соціалізації дитини в новому соціальному середовищі. У межах гуманістичного спрямування визначалися цілі, методи і форми сучасної освіти, що розвивається під суспільним впливом. Особистісний підхід, який став стрижнем моделі особистісного виховання, відроджує суб'єктність, дає розуміння соціальності людини, гармонізує два принципово різні і навіть протилежні виховні процеси - соціальний та індивідуальний.

Соціалізація як процес засвоєння дитиною правил і норм, необхідних їй для нормального функціонування в суспільстві, відбувається різними шляхами: спонтанно, в результаті несанкціонованих впливів, поза планами і контролем дорослих; у процесі, відносно керованому та контрольованому батьками та педагогами (через визначення певних норм соціальної поведінки, умов і вікових обмежень); внаслідок самоосвіти.

Таким чином, соціалізуючий вплив здійснюється, як правило, шляхом вкралення спеціально підбраного змісту в різні навчальні предмети або створення окремого курсу, що істотно підсилює мету цього процесу. У нашому дослідженні таким заходом стали ранкові зустрічі з учнями початкової школи, як спосіб розвитку соціалізації дитини на основі компетентнісного підходу.

Важливою умовою експерименту є формування або відбір груп. Відомо, що найпростіший спосіб провести експеримент - порівняти стан до і після. В експериментальній групі ранкові зустрічі проводилися за новим алгоритмом, тобто відбулись контрольовані зміни. У контрольній групі незалежні зміни залишилися без змін, тобто ранкові зустрічі відбувалися за стандартною схемою.

Дві групи в науковому експерименті є ідентичними (однаковими, схожими за найважливішими характеристиками), оскільки включали дітей приблизно однакового віку та гендерної ідентичності. Принцип подібності двох груп - експериментальної та контрольної - не порушується протягом усього експерименту, щоб гарантувати чистоту експерименту щодо сформованих груп та поведінки змінних. Дослідження передбачає чітке спостереження за об'єктом - реєстрацію змінних і їх станів, а також регулювання процесів з метою підтримки заданих параметрів стану об'єкта.

Молодші школярі в силу вікових особливостей **ще не можуть повноцінно сприйняти сформовані в суспільстві культурні норми, цінності і ставлення до світу природи, предметів** і навколишнього середовища. Соціальне оточення для них надто складне, вони ще не в змозі зрозуміти це для себе. Дітям молодшого шкільного віку необхідно побачити, відкрити і пережити певні відносини. Вони засвоюють соціальні норми тільки якщо **ставлення дорослих до навколишнього світу** яскраво проявляється і виражається, оскільки діти **бачать його майже об'єктивно, можна вважати, що дорослі** мають представляти їм норми суспільного **життя з усіма його цінностями. Для взаємодії зі світом молодші школярі спираються на знання, досвід, оцінки, цінності та поведінку свого мікросередовища, де важливу роль відіграють дорослі, а особливо батьки. На формування їхніх ціннісних орієнтацій впливають методи: роз'яснення, приклад, навіювання, переконання, вправи, оцінка тощо. Складовими ціннісних орієнтацій є ціннісне ставлення до природи та життя.** Так, під час ранкових зустрічей початкової школи в експериментальній класі акцент робиться наприклад на:

- **визнання права на життя всіх істот;**

- **ставлення до будь-яких проявів життя;**

- **сприйняття життя у всьому його розмаїтті, усіх його проявах і формах;**

- **повага до предметів, створених людиною - розуміння, що предмети створені завдяки праці людини** вимагають дбайливого ставлення, через наявність їхньої користі у **житті людини; отримання задоволення від сприйняття світу, створеного людиною;**

- **особистість - прийняття людини як цінності, повага до її автономності, благополуччя, інтересів.**

У контрольній групі акцент на ці цінності навпаки не ставиться. Контрольна група працює на основі визначених у річному плані пріоритетних завдань та напрямів роботи закладу, а також розроблених типових систем і моделей виховання і навчання.

У центрі моделі експериментальної групи виступає поняття «Я-соціальний образ» школяра. Найближчим середовищем соціалізації для учнів: сім'я, школа (вчителі, однолітки), суспільство (соціальні інститути). Соціальна складова моделі експериментальної групи забезпечена простором соціалізації:

- **співпраця з суспільством (школа, бібліотека тощо);**

- **підвищення рівня гтовності батьків до створення умов для соціалізації дитини;**

- масові заходи, спрямовані на соціалізацію особистості;
- надання інформації щодо вирішення проблеми;
- спектр видів соціальної діяльності школярів: соціально-творчі проекти, волонтерство, громадські акції тощо;
- оновлення структури та змісту заходів під час ранкових зустрічей, сучасні підходи, форми та методи роботи;
- здійснення освітнього моніторингу за темою науково-методичного дослідження;
- вивчення та поширення перспективного освітнього досвіду.

Під час емпіричного дослідження використання ранкових зустрічей як засобу формування соціальної компетентності учнів початкової школи передбачається така робота:

- оцінка ефективності виховних заходів;
- взаємодія всіх соціальних інститутів соціалізації;
- аналіз результатів впливу ранкових зустрічей нової моделі на формування соціальної компетентності дітей;
- моніторинг адаптації та соціалізації дітей;
- опитування педагогів та батьків;
- спостереження за дітьми;
- розробка методичних рекомендацій, навчальних курсів.

Під час емпіричного дослідження використання ранкових зустрічей як засобу формування соціальної компетентності учнів початкових класів використовуються такі форми роботи:

- тижні дитячої майстерності;
- аукціон ідей;
- змагання;
- творчі звіти педагогів;
- навчальне читання;
- методичні фестивалі;
- презентації творчих та соціальних проектів;
- анкетування;
- навчання;
- круглий стіл;
- семінари, практикуми;
- різноманітні вправи;
- елементи арт-терапії.

Головна мета емпіричного дослідження - використання ранкових зустрічей **як засобу формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти** передбачає оцінку можливості впливу на соціальну компетентність дитини за рахунок ранкових зустрічей.

Емпіричне дослідження використання ранкових зустрічей як засобу **формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти** має наступні завдання:

1. Узагальнення теоретичних даних про **формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти**.
2. Спостереження за дітьми з метою визначення рівня сформованості **соціальної компетентності здобувачів початкової освіти**.
3. Розробка ефективних заходів **формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти** на ранкових зустрічах.
4. Перевірка ефективності розроблених заходів шляхом порівняння отриманих даних до експерименту та після.
5. Формулювання висновків та надання рекомендацій.

Методи дослідження, які використовуються для оцінки використання ранкових зустрічей **як засобу формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти**:

- 1) **теоретичні - вивчення та аналіз науково-методичної літератури щодо** використання ранкових зустрічей **як засобу формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти**;
- 2) **емпіричні - обстеження, спостереження, бесіда, констатувальний, контрольний етапи дослідження**;
- 3) **статистичні - кількісний та якісний аналіз даних констатувального і контрольного етапів дослідження**. Дослідження складалося з наступних етапів:

- 1) ознайомлення з умовами організації ранкових зустрічей та планами роботи вчителів щодо формування соціальної компетентності учнів;
- 2) визначення вихідного рівня соціальної компетентності дітей контрольної та експериментальної групи;
- 3) експериментальна робота з дітьми молодшого шкільного віку;
- 4) дослідження розуміння вчителем значущості формування в дітей соціальної компетентності та можливостей використання ранкових зустрічей, як засобу підвищення соціалізації дитини;
- 5) перевірка ефективності розроблених заходів;
- 6) формулювання висновків.

Зміст **соціальної компетентності** включає **соціальні навички, вміння взаємодіяти з іншими людьми, навички взаєморозуміння, вміння встановлювати нові контакти, мобільність (у різних навчальних і соціальних умовах), вміння уникати конфліктних ситуацій і знаходити вихід із них**. них, уміння визначати особистісні ролі в суспільстві [25, с. 65].

Емпіричне дослідження рівня сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи - це наукове дослідження, спрямоване на вивчення та аналіз рівня вмінь та навичок учнів початкової школи у сфері соціальної взаємодії та міжособистісних відносин. У процесі дослідження вчитель може використовувати різноманітні методи та інструменти, такі як анкетування, спостереження, інтерв'ю тощо, для збору та аналізу даних.

Шляхом проведення емпіричного дослідження можна встановити ступінь розвиненості соціальних навичок учнів, їхню здатність до спілкування, співпраці та взаємодії з оточуючими людьми. Результати такого дослідження можуть бути корисними для подальшого покращення навчального процесу, розробки програм соціально-емоційного навчання та виховання в школах.

Емпіричною базою для проведення дослідження став Бершадський ліцей Вінницької області. У дослідженні брали участь учні 3 - А (експериментальна група) й 3 - Б класів (контрольна група) у кількості 43 осіб.

В ході експериментальної роботи проводилось дослідження трьох компонентів структури соціальної компетентності, а саме: знанневий компонент, мотиваційний компонент та діяльнісний.

У знанневому компоненті враховувалися такі аспекти: **знання норм і правил спілкування та поведінки у суспільстві; розуміння**

продуктивних способів взаємодії в діяльності; усвідомлення власних особистісних особливостей, які сприяють досягненню успіху.

Діагностика цього компоненту проводилася з використанням методів, описаних у роботі Беспалової Г. М. (Додаток Б). Мета цієї діагностики полягала у визначенні рівня знань про **компонента соціальної компетентності учнів 3 « А » та 3 « Б » класів.**

Компонент мотивації включає в себе бажання проявити себе у діяльності, яка отримує соціальне визнання, підкреслення мотивів досягнень успіху, цінність творчості, а також позитивне **ставлення до себе та інших** осіб.

Цей аспект був вивчений через діагностику соціальної компетентності **молодших школярів за методикою Перелигіної О. А. та Фішман І. С. (Додаток В).** Метою цієї діагностики є визначення рівня **мотиваційного компонента соціальної компетентності учнів 3 « А » та 3 « Б » класів** [21 с. 71].

Компонент діяльності охоплює наступні аспекти: розвинутість навичок і методів соціально значущої активності; здатність до комунікації **та взаємодії в навчальній та позанавчальній** сферах; вміння контролювати свої емоції; уміння організовувати свою поведінку; навички у вирішенні проблем [14 с. 74].

Для вивчення мотиваційного аспекту **було проведено спостереження за учнями.** Головною метою цього **спостереження було** визначення **рівня діяльнісного компонента соціальної компетентності учнів 3 «А» та 3 «Б» класів.**

Дослідження будь-якого явища потребує використання даних, які стосуються основних аспектів цього явища. Тому, щоб краще розуміти, як формується соціальна компетентність учнів початкових класів під час змішаного навчання, необхідно визначити рівні, критерії та показники, що визначають розвиток цього явища [25 с. 113].

Рівень соціальної компетентності учнів було оцінено за трьома складовими:

Мотиваційний аспект. Учень **виявляє позитивне ставлення до оточуючих, включаючи осіб** з особливими потребами та представників інших культур. Він має сформоване **бажання спілкуватися та дружити з однолітками, а також** має позитивні настанови щодо освіти та спілкування. Учень розуміє важливість розвитку таких якостей **як активність, дружелюбність, відкритість, співчутливість, толерантність, самостійність та інші.**

Знанневий аспект. Учень **володіє знаннями про загальні** моральні норми, правила поведінки в різних соціальних ситуаціях, **свої права та обов'язки, а також розуміє сутність соціальних ролей.** Він знає різні **способи взаємодії** та їх ефективність, вміє управляти своїми емоціями та діями, а також уникати конфліктних ситуацій.

Діяльнісний аспект. Учень має розвинуті вміння та навички, які дозволяють йому дотримуватися загальних моральних норм і правил поведінки, встановлювати й підтримувати відносини з різними соціальними групами, бути активним у спілкуванні та навчанні. Він також вміє ефективно спілкуватися, приймати рішення та вирішувати конфлікти, адекватно реагувати на різні життєві ситуації та брати участь у колективних заходах.

Представлено сукупність цінностей, знань, навичок та здібностей, які допомагають активізувати дитину у взаємодії з соціокультурною реальністю у формі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Ця сукупність є змінною і залежить від вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також від середовища соціалізації, тому може змінюватися або доповнюватися. Ступінь сформованості цих компонентів, на нашу думку, вказує на **рівень соціальної компетентності учнів. В науковій літературі** подано **визначення та характеристики сформованості соціальної компетентності молодших школярів, відповідно до встановлених автором показників і критеріїв** [22 с. 87].

Учень із високим рівнем знань у сфері **спілкування та поведінки в суспільстві, продуктивних методів взаємодії та особистісних рис, що сприяють досягненню успіху,** володіє нормами і правилами цих аспектів.

Учень із середнім рівнем знань у сфері **спілкування та поведінки в суспільстві, продуктивних методів взаємодії та особистісних рис, що сприяють досягненню успіху,** має обмежені знання норм і правил цих аспектів.

Учень з низьким рівнем знань у сфері **спілкування та поведінки в суспільстві, продуктивних методів взаємодії та особистісних рис, що сприяють досягненню успіху,** має обмежені або недостатні знання норм і правил цих аспектів.

Учень з високим рівнем мотиваційного компонента активно прагне до вияву своєї особистості у соціально схвалених сферах, ставить перед собою цілі досягнення успіху, високо цінує творчість і має позитивне ставлення до власної та інших особистостей.

Учень з середнім рівнем мотиваційного компонента не настільки активно прагне до вияву себе в соціально схвалених сферах і досягнення успіхів, менше цінує творчість і має менш виражене ціннісне ставлення до себе та інших особистостей.

Учень з низьким рівнем мотиваційного компонента не виявляє бажання долучитися до соціально схвалених сфер, досягнення успіху не стоїть перед собою цілей, не цінує творчість і має негативне ставлення до власної та інших особистостей.

В учнів з високим рівнем діяльнісного компонента розвинені навички та методи соціально значущої діяльності, вміння спілкування та взаємодії як у навчальній, так і в позанавчальній сфері, а також навички емоційної саморегуляції та уміння вирішувати проблеми.

В учнів з середнім рівнем діяльнісного компонента менш розвинені навички та методи **соціально значущої діяльності, вміння спілкування та взаємодії як у навчальній,** так і в позанавчальній сфері, а також **навички емоційної саморегуляції та проблемно-вирішальної поведінки** [18 с. 116].

В учнів з низьким рівнем діяльнісного компонента слабо розвинені навички та методи **соціально значущої діяльності, вміння спілкування та взаємодії як у навчальній,** так і в позанавчальній сфері, а також **навички емоційної саморегуляції та проблемно-вирішальної поведінки.**

Оцінювання **соціальної компетентності учнів початкової школи** проводилось за такими методиками:

1. **Методика «Визначення індексу групової згуртованості за Сішором»** (Додаток Г). Відповідно до якої **індекс групової згуртованості класного колективу визначається за формулою 2.4.1:**

SS

с п

Формула 2.4.1. **Індекс групової згуртованості**

де S - загальна кількість балів, набрана всіма членами колективу за всіма показниками; п - кількість учнів, що приймала участь в дослідженні.

2. Методика «Продовж розповідь» (Е. Смірної). Яка передбачала початок двох розповідей та її продовження дитиною. На основі відповіді визнався рівень у **балах: 3 бали (високий рівень) - «кінець оповідання має характер співчуття, уваги та емоційного переживання; виявляє готовність допомогти героям оповідання;**

- 2 бали (середній рівень) - «кінець оповідання має прагматичний або

егоїстичний характер; - 1 бал (низький рівень) - «не може доповнити кінець історії, проявляє байдужість».

3. Методика «Вивчення здатності визначати емоційні стани дітей у шкільній ситуації» (Л. Фатіхова) спрямована **на визначення вміння**

дитини орієнтуватися в емоційних станах учасників освітнього процесу, розуміння протиріччя в емоційних станах учасників шкільної ситуації. **Методика** включає шість **малюнків, які ілюструють різні шкільні ситуації**. Під час дослідження експериментатор демонструє учневі зображення **конфліктної шкільної ситуації, в якій один з учасників відчуває неадекватний цій ситуації емоційний стан**, супроводжуючи зображення розповіддю. Учні запропоновується по черзі розглянути малюнки з оповідання. Після показу картинки експериментатор просить учня визначити, чи правильно персонаж реагує на ситуацію і як він насправді повинен почуватися.

Бали за виконану роботу нараховуються окремо за кожну ситуацію. Ефективність методики визначається за сумою всіх балів (максимум 24 бали), отримане за кожне сюжетне зображення: від **21 до 24 балів - високий рівень; 17-20 балів - оптимальний рівень; від 13 до 16 балів - достатній рівень; 9-12 балів - знижений рівень; 5-8 балів - низький рівень; 0-4 бали - критичний рівень**. Методика дає змогу визначити ступінь розуміння учнями емоційних станів учасників навчального процесу, їх відмінностей та ситуацій, у яких вони виникають. Щоб зробити загальні висновки щодо рівня сформованості соціальних норм у школі, необхідно виділили три рівні:

- великий;
- середній;
- слабкий.

До високого рівня належать діти, які залежно від віку мають чіткі знання суспільних понять, уявлення про роль людини в суспільстві, характеризуються сформованістю стійкої системи цінностей, виявляють співчуття до інші, ініціативні у виконанні спільних завдань. Середній рівень характерний для дітей, які мають адекватні, але недостатньо повні і не зовсім зрозумілі соціальні уявлення, емоційно-ціннісні ставлення до людей і суспільних явищ.

До низького рівня належать діти з несформованими соціальними уявленнями, поверхневою обмеженістю знань про суспільство в цілому, які не знають правил взаємодії з людьми, відсутністю інтересу до пізнання суспільства. У своїй поведінці вони часто не поважають суспільних норм і правил. Визначені критерії, показники та рівні сформованості соціальних навичок у молодших школярів стали основою діагностики з метою оцінки рівня сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи та особливостей процесу дослідження.

Низький рівень розвитку соціальних навичок пов'язаний з непродуктивними методами міжособистісної взаємодії, що може призвести до непорозуміння між членами різних груп, це є **причиною формування настанов на одностороннє сприйняття іншої людини, виникнення психологічних бар'єрів у спілкуванні**. Розвиток дитини молодшого шкільного віку як особистості розглядається як процес входження в нове соціальне середовище та інтеграції в нього.

Діагностичний аналіз свідчить, що 5 учнів третього класу володіють високим рівнем знань у соціальній компетентності, тоді як середній рівень спостерігається у 22 учнів (Рис. 1).

Рисунок SEQ Рисунок * ARABIC 1. Рівень знаннєвого компонента соціальної компетентності

Проаналізувавши результати діагностики, ми встановили, що 6 учнів третього класу мають високий рівень мотиваційного компонента, 18 учнів - середній рівень, а 3 учні - низький рівень (Рис. 2).

Рисунок SEQ Рисунок * ARABIC 2. Рівень мотиваційного компонента соціальної компетентності

Аналіз результатів спостереження показав, що 10 учнів третього класу мають високий рівень діяльнісного компонента, 15 учнів - середній, а лише 2 учнів мають низький рівень (Рис. 3).

Рисунок SEQ Рисунок * ARABIC 3. Рівень діяльнісного компонента соціальної компетентності

Діагностичний аналіз іншого класу свідчить, що 12 учнів третього класу володіють високим рівнем знань у соціальній компетентності, тоді як середній рівень спостерігається у 9 учнів (Рис. 4).

Рисунок 4. Рівень знаннєвого компонента соціальної компетентності

Проаналізувавши результати діагностики, ми встановили, що 8 учнів третього класу мають високий рівень мотиваційного компонента, 11 учнів - середній рівень, а 2 учні - низький рівень (Рис. 5).

Рисунок 5. Рівень мотиваційного компонента соціальної компетентності

Аналіз результатів спостереження показав, що 15 учнів третього класу мають високий рівень діяльнісного компонента, 5 учнів - середній, а лише 1 учнів мають низький рівень (Рис. 6).

Рисунок 6. Рівень діяльнісного компонента соціальної компетентності

2.3 Методи формування соціальної компетентності учнів початкової школи в умовах НУШ

Формування соціальної компетентності молодших школярів у Новій українській школі (НУШ) є одним із ключових аспектів їхнього розвитку. Це завдання передбачає використання різноманітних методів та прийомів, спрямованих на виховання в учнів навичок ефективної співпраці, комунікації та взаємодії з оточуючими. Розглянемо деякі з них:

Групова робота: Робота в групах дозволяє молодшим школярам вчитися співпрацювати, слухати інших, виражати свої думки та дотримуватися правил. Під час групової діяльності вони навчаються вирішувати конфлікти, приймати компроміси та досягати спільних цілей.

Метод проєктів: Завдання, які передбачають створення проєктів або презентацій на певну тему, сприяють розвитку навичок співпраці, публічних виступів та спілкування з аудиторією.

Рольові ігри: Вони дозволяють молодшим школярам відчути себе в різних ролях та ситуаціях, навчають їх розуміти почуття та потреби інших людей, розвивають емпатію та толерантність.

Ділові ігри та тренінги з комунікації: Ці методи допомагають молодшим школярам вивчити навички активного слухання, вираження власних думок чітко та послідовно, вирішення конфліктів та співпрацю в колективі.

Метод «мозкового штурму»: Заохочення дітей генерувати ідеї та виходити за межі звичайних шаблонів сприяє розвитку їхньої креативності та здатності до спільної праці [28 с.68].

Менторство та партнерство: Створення парних або групових взаємодопомоги, де старші учні допомагають молодшим у вирішенні проблем та досягненні цілей, сприяє формуванню взаєморозуміння та підтримки.

Тренінги з розвитку емоційного інтелекту: Навчання дітей розпізнавати та керувати власними емоціями, а також розуміти почуття інших людей, є

важливим компонентом соціальної компетентності.

Конфліктне вирішення ситуацій: Використання різних технік, таких як рольові ігри або дискусії, допомагає молодшим школярам вчитися вирішувати конфлікти мирним шляхом та шукати компроміси.

Соціально-емоційне навчання: Включення у навчальний процес тем, пов'язаних із соціально-емоційним розвитком, сприяє усвідомленню учнями своїх власних почуттів та розвитку навичок спілкування.

Позитивне моделювання поведінки: Підкреслення та підтримка позитивних зразків поведінки та взаємодії сприяє формуванню у дітей відповідального та доброзичливого ставлення до оточуючих.

Загалом, різноманітні методи та прийоми, використовувані у НУШ для формування соціальної компетентності молодших школярів, спрямовані на розвиток їхніх навичок співпраці, емпатії, конфліктного вирішення, комунікації та інших ключових аспектів, необхідних для успішного взаємодії зі світом навколо них. Ці практики створюють базу для подальшого соціального і особистісного розвитку учнів, що є важливим елементом сучасної освітньої парадигми. Формування соціальної компетентності молодших школярів відбувається під час вивчення навчальних предметів і у позаурочній діяльності.

Отже, важливо, щоб педагоги звертали увагу не лише на зміст програм і підручників, але й на методи й форми, які використовуються під час уроків. Для цього **на уроках «Я досліджую світ»** вчителю слід використовувати **методи, які поєднують активну інтелектуальну та практичну діяльність** дітей. Це можуть бути етичні дискусії з елементами інсценізації, драматизації, ігри, аналіз ситуацій морального характеру, особистий досвід, тренінгові вправи та колективно творчі завдання. Важливо також враховувати емоційну реакцію дітей, щоб дати їм можливість відчути духовне задоволення від добродійних вчинків та розуміти наслідки негативної поведінки [4 с. 137].

Щоб допомогти учням не лише засвоїти соціальні знання теоретично, але й застосувати їх у практиці та інтегрувати в їхнє повсякденне життя, необхідно створювати ситуації на уроках, що спонукають дітей до активного використання отриманих знань. Для цього ефективно використовувати сюжетно-рольові ігри, які дають можливість дітям набувати практичний досвід через гру та допомагають їм навчитися через власний досвід та почуття. Сюжетно-рольові ігри дозволяють дітям експериментувати з майбутніми соціальними ролями, а також вивчати конкретні навички поведінки, імітуючи реальні ситуації та взаємодіючи «по-справжньому» [6 с. 98].

Гра не має готового сценарію, але надається ситуація, в якій учасники самостійно вибирають способи поведінки та взаємодіють з іншими гравцями відповідно до правил етикету, які вони засвоїли. Емоції та психічні стани, які виникають під час гри, мають важливе значення для розвитку особистості та пошуку власної ідентичності. Чітко організовані такі ігри стають ефективним інструментом для соціалізації школярів, переважаючи навіть найкращі **оповідання чи бесіди**.

У сюжеті необхідно враховувати певну концепцію, яка виконує роль регулятора поведінки. Гри, такі як **« У гостях», «Ми в театрі», «У бібліотеці», «У тролейбусі», «Йдемо до музею»,** що проводяться під час уроків **« Я у світі», є ефективним методом** для формування культурної поведінки. Вони допомагають учням освоювати правила **етикету в реальних життєвих ситуаціях.** У процесі цих ігор удосконалюються навички ведення діалогу, засвоюються способи вербальної та невербальної комунікації, розвивається вміння враховувати потреби інших під час узгодження своїх дій і думок, покращуються особисті риси, а також формується ціннісне сприйняття **себе і навколишнього світу. При цьому дитина має можливість виявити себе як активний учасник події або діяльності, спробувати ролі дорослих, проявити власні здібності, особливості мислення** та уяви [17 с. 159].

У процесі етичних бесід на уроках учні зацікавлені в інсценізації моральних ситуацій, що дозволяє їм виявити аспекти міжособистісних відносин, які раніше залишалися непоміченими. Глибокий інтерес дитини до конкретної ситуації спонукає її ідентифікуватися з персонажами та пропонувати власні **варіанти поведінки. Учні самостійно приймають рішення у** таких ситуаціях, що сприяє активному розвитку їх моральних здібностей та накопиченню досвіду, який може бути корисним у майбутньому.

Серед сучасних підходів та технологій, які активно використовуються під час уроків «Я досліджую світ», велике значення для розвитку **соціальної компетентності молодших школярів має** проведення проєктної діяльності. Наприклад, проєкти **« Історія досягнень», «Як досягти успіху в житті», «Гордість України», «Створення герба родини», «Як безпечно відмовитися від небезпечної ситуації» є цікавими** та значущими для учнів. Робота над проєктами допомагає розвивати навички роботи з різноманітними джерелами інформації, **проводити спостереження та робити висновки, залучатися до пошукової діяльності** та підвищувати пізнавальну активність при засвоєнні знань. Під час виконання проєкту учні навчаються співпрацювати, виявляють у собі лідерські якості, відчувають себе членами команди та **беруть на себе відповідальність. Таким чином, відбувається соціальний розвиток** молодших школярів.

Науковці вказують на те, що при вступі у міжособистісні відносини, наприклад, коли говорять: **« Шкода, що так вийшло»** або **« Ганнуся захворіла, треба після уроків** завітати до неї й розповісти про те, що ми вивчали сьогодні», молодші школярі часто проявляють байдужість до того, що саме говорить. Вони не мають емоційного зв'язку, необхідного для співчуття й розуміння проблем інших, бажання допомогти та виявити співчуття. Тому важливо акцентувати увагу на практичних методах навчання. Наприклад, ефективними можуть бути такі дії, як організація **позитивної поведінки (створення подарунків, сюрпризів для друзів, відвідування хворого однокласника, допомога в навчанні).** **Важливо враховувати бажання кожного учня** проявляти позитивні вчинки, демонструвати доброзичливе ставлення, протидіяти злу та умисній шкоді

Проєктні технології **мають великий потенціал у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. По-перше, вони сприяють розвитку творчості та активності дітей. По-друге, участь у** проєктах надає можливість набувати досвід соціальної взаємодії та виконувати різні соціальні ролі у колективі. По-третє, здійснюючи проєктну діяльність, школярі розвивають соціальні відносини та вміння аналізувати їх [12 с. 111].

К. Баханов розглядає концепцію «проєктних технологій» або «проєктного навчання» як організацію навчання, у якій учні отримують знання, вміння та навички через **планування та виконання практичних завдань. О. Онопрієнко зауважує, що основною метою проєктних технологій є** стимулювання **самостійної пошукової діяльності учнів. Ці технології** наближають **навчальний процес до реального життя та потреб учнів, зроблюючи навчання цікавим та пізнавальним. Діяльність** учнів у рамках проєктів включає вибір теми, визначення мети, ознайомлення з етапами, генерацію ідей, вибір методів та джерел інформації, аналіз результатів тощо.

Ми розглядаємо проєктні технології як засіб організації спільної творчої діяльності учнів, під час якої вони набувають досвіду соціальної взаємодії, розвивають ціннісне ставлення до людей та суспільства, а також відчувають себе суб'єктами **своєї власної поведінки.** Проєктні технології **сприяють творчому самовдосконаленню та самореалізації учнів, формують необхідні життєві компетентності, оскільки завжди орієнтовані на самостійну роботу учнів у** групах, парами чи індивідуально. **У сучасній Новій Українській Школі (НУШ) проєктне навчання є ефективним засобом організації спільної діяльності учнів, сприяючи їхньому самостійному вирішенню проблемних ситуацій, практичному застосуванню знань** та вмінь, а також розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та творчих здібностей.

Переваги проектного навчання полягають у такому: створенні відкритого навчального середовища, де кожен учень може працювати у своєму власному ритмі; здійсненні переходу до інтеграції, відкриття та презентації отриманих знань; проходження учнями всіх етапів від ідеї до її втілення; молодший школяр, займаючись проектною діяльністю, активно розвиває свої навички самостійного навчання та самовдосконалення; створенні позитивної робочої атмосфери у колективі; акцентуванні уваги на індивідуальних здібностях і талантах учнів. Алгоритм ефективної організації проектної діяльності включає наступні етапи:

I. Організаційний: виявлення інтересів, пошук захопливих і корисних напрямків діяльності та вибір актуальної теми [6 с.88].

II. Планування майбутнього проекту: уточнення ідей, визначення мети та основних завдань, формулювання проблеми. **III. Розробка** проекту: конкретизація задуму, розроблення плану дій, вибір методів і засобів, розподіл обов'язків, визначення критеріїв оцінювання та форми представлення проекту.

IV. Втілення проекту: визначення джерел інформації та способів їх збору; самостійна пошукова, дослідницька та організаційна діяльність учнів. **V.** Підбиття підсумків, презентація проекту та рефлексія (відповіді на запитання: «Чим цей проект був цікавим і корисним для нас та інших?»), «Що вийшло добре або не дуже?», «Що можна було б зробити інакше і чому?» і так далі).

У вчителя початкової школи є можливість застосовувати різноманітні види проектів. Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про соціальні об'єкти, явища та події. Учні ознайомлюються з інформацією, проводять її аналіз, систематизують та формулюють гіпотези. Суспільногромадянські проекти спрямовані на пошук шляхів вирішення суспільних проблем. Практично-орієнтовані проекти мають чітко визначений соціальний результат діяльності дітей і його значення для людей.

У формуванні соціальної компетентності учнів можна використовувати різноманітні можливості проектних технологій, такі як: інтеграція освітнього процесу; організація групової та колективної діяльності учнів; поєднання інтелектуального та морального розвитку дітей, їх самостійності; сприяння доброзичливих взаємин між учнями та вчителем; згуртування дітей; розвиток комунікабельності та бажання допомагати іншим; формування вміння працювати в команді та відчуття відповідальності за спільну роботу; використання різних способів роботи з інформаційними ресурсами; застосування широкого спектру форм, методів та прийомів; навчання на власному та інших досвіді у конкретній справі; задоволення від дослідницької та пошукової діяльності для учнів [18 с.67].

Значну роль у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів відіграє навчальний предмет «Я досліджую світ», який є інтегрованим і має виражену виховну спрямованість. Мета цього навчального курсу полягає в особистісному розвитку молодших школярів через формування цілісного уявлення про світ під час вивчення різних аспектів соціального досвіду. Це включає в себе систему інтегрованих знань про природу й суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, а також методи дослідницької поведінки, що дозволяють учням ефективно вирішувати практичні завдання.

Щоб забезпечити розвиток соціальної компетентності учнів початкових класів під час уроків «Я досліджую світ», ми вважаємо доцільним використовувати метод «Навчання через дослідження». Цей метод базується на постановці запитань учнями та їх вирішенні шляхом самостійного пошуку відповідей на ці запитання в межах вивченої теми.

«Навчання через дослідження» - це метод, в якому учні ставлять питання або проблему, яку вони намагаються вирішити, шляхом знаходження відповіді. У процесі цього вони застосовують свої дослідницькі вміння, спілкуються з однокласниками під час обговорення результатів, поглиблюють та розширюють свої знання, а також шукають можливі шляхи застосування цих знань у реальному житті.

Метод базується на активній взаємодії, де вчителі не передають готові знання на уроці, а надають можливість дітям формулювати свої гіпотези, проводити дослідження, робити висновки та обговорювати їх. Роль вчителя полягає в тому, щоб підтримувати пошукові здібності учнів, керувати навчальним процесом, опираючись на наукові факти, і допомагати їм сконцентруватися на вирішенні проблеми. Навчання за цим методом може включати кілька рівнів:

- Дослідження для підтвердження (для закріплення знань, що вже мають учні) [4 с. 56].
- Структуроване дослідження (процес, який учень повторює).
- Частково структуроване дослідження (учню надаються лише досліджувані питання).
- Відкрите дослідження (учень проводить самостійне дослідження).

Також до різновидів цього методу відносяться пошукові дослідження інформації, коли учні самостійно проводять дослідження з використанням наявної стратегії, з метою здобуття власного досвіду та знань, що передбачають власні відкриття за допомогою експерименту та опитування. У цьому випадку вчителю потрібно стимулювати та підтримувати учнів у самостійному формулюванні питань, пошуку відповідей та узагальненні результатів своєї роботи.

Під час навчання дітей зосереджують увагу на важливості питань, які повинні бути цікавими та ґрунтуватися на об'єктивних фактах. Проте не всі питання, сформульовані учнями, конкретно стосуються фактів. Існує певний алгоритм організації дослідження на основі запити:

1. Виявлення зацікавленості.
2. Оцінка наявних знань з даної теми.
3. Постановка питання.
4. Пошук можливих відповідей.
5. Формулювання нових питань.
6. Пошук нової інформації.
7. Підведення підсумків.
8. Презентація результатів.

Наголосимо на кількох основних порадах для вчителя під час обговорення результатів дослідницької роботи:

- Позитивно оцінювати результати досліджень учнів і стимулювати активну участь у груповій роботі.
- Утримуватися від надання готових відповідей на питання учнів, а натомість заохочувати самостійний пошук відповідей.
- Підготувати інформаційні матеріали заздалегідь для допомоги учням.

Таким чином, метод «Навчання на основі досліджень» сприяє розвитку дитячої цікавості та пошуку нових знань, а також стимулює самостійність у навчальному процесі [34 с. 48].

У процесі навчання «Я досліджую світ» учні початкових класів можуть розвивати свою соціальну компетентність через етичні дискусії. Для досягнення успіху в цій справі, важливо дотримуватися деяких педагогічних принципів:

- Проведення систематичної роботи з інтеграцією норм етичної поведінки.
- Чітка постановка цілей і активізація учнів для участі в дискусіях.
- Зв'язок між отриманими знаннями та їх застосуванням у реальних життєвих ситуаціях.

Етичні дискусії можуть бути різноманітними: тематичними, епізодичними, колективними або індивідуальними. Тематичні обговорення

плануються наперед, але також можуть виникати відповідно до конкретних подій або ситуацій у класі чи у світі. Підготовка до таких дискусій включає в себе підбір відповідного навчального матеріалу, яким можуть бути факти з життя відомих особистостей, героїв або подій. Також можна використовувати різні форми художньої літератури, такі як спільне читання й обговорення оповідань, казок або розповіді вчителя про цікаві твори та їх героїв.

Підготовка до проведення бесід передбачає організацію накопичення учнями початкових класів певного досвіду щодо заданої теми. Наприклад, працюючи над темою «Дружба», вчителю доцільно організувати колективну справу, яка вимагатиме вияву чуйності та поваги. Не менш важливими для формування соціальної компетентності у молодших школярів є використання ігрових технологій. Гра сприяє пізнанню різних видів людської діяльності, формує в них ставлення до дорослих, до праці та один до одного. Ігрова діяльність має важливе значення для формування спонукальної сфери особистості. Саме за допомогою гри відбувається перехід молодшого школяра від несвідомих мотивів і дій до усвідомлених намірів. У розробці змісту та форм ігрової діяльності, сприятливої для формування соціальної компетентності, доцільно спиратися на загальноприйняті моральні норми і правила [33 с. 84].

Гра в навчанні має особливості, такі як створення емоційного настрою, який збільшує зацікавленість у вивченні, активізує творчу ініціативу та забезпечує успішне засвоєння теорії і практики. Використання ігрових технологій для формування соціальної компетентності є новітнім явищем, але вони вже успішно застосовуються у навчальному процесі як інтерактивні методи, що базуються на спілкуванні між учасниками. Під час гри учні часто проявляють більшу активність, ніж педагог. Особливу роль відіграють імітаційні ігри, які моделюють реальні ситуації і сприяють прийняттю послідовних рішень. Їх особливості включають:

1. Учитель, який веде гру, не має авторитарної ролі, а лише координує її.
2. Учасники створюють навчальну ситуацію у процесі взаємодії.
3. Відбувається персоналізація гри для кожного учасника.
4. Обстановка гри стимулює активність учнів.
5. Учасники проявляють винахідливість, кмітливість та працездатність.
6. Спільне завдання учасників - аналіз ситуації і прийняття рішень.
7. Гра гнучка за складністю завдань.

Важливо вибирати час та режим проведення гри, оскільки це впливає на обсяг і характер інформації, що засвоюється та на якість проведення гри. Структура гри може бути складною, тривалою або просто імітувати ситуацію. Ще одним видом гри є сюжетно-рольові ігри, метою яких є відтворення ролей та умовних ситуацій, щоб розвивати уявлення дітей про інших [64 с. 83].

У сюжетно-рольових іграх розрізняються три типи активності. Перший - вербальний, виявляється у рольовому спілкуванні. Другий - паралингвістичний, включає в себе міміку, жести, пози. І останній - дії, які здійснюються через предмети. Рольові дії та дії з використанням предметів відтворюються за допомогою відповідних засобів, таких як палиця замість меча або колесо замість керма. Таким чином, матеріальне забезпечення сюжетно-рольової гри сприяє створенню уявної ситуації. Результатом гри є задоволення від перевтілення та реалізації задуманого. У всій сюжетно-рольовій грі діти взаємодіють один з одним через вербальне спілкування.

Ігри-драматизації відрізняються від сюжетно-рольових своїм мотивом, оскільки вони базуються на бажанні дитини втілитися у вже готовий образ. У молодшому шкільному віці ігри-драматизації поступово перетворюються на театралізовані форми для аудиторії. Особливістю таких ігор є те, що дитина уважно ставиться до своєї ролі, свідомо вдосконалюючи засоби виразності образу. Творчий підхід дитини проявляється у способі вона уявляє себе у відтвореному образі. Для виконання задуму використовуються допоміжні матеріали - декорації, костюми, грим, міміка. Таким чином, гра є важливим аспектом у житті дитини, який приносить їй не лише задоволення, але й сприяє гармонійному розвитку особистості.

Метод ПРЕС полягає в організації висловлювання за таким чітким алгоритмом: спочатку висловлюється власна думка, потім наводяться обґрунтування, подається приклад і завершується висновком. Наприклад, учням першого класу можна запропонувати використовувати цей метод при вивченні теми «Вода», щоб переконати їх, що вода існує у трьох станах.

Коли учні освоюють ПРЕС метод, його можна використовувати на будь-яких уроках в початковій школі, оскільки це розвиває навички логічного мислення та висловлювання думки.

Для створення відкритої дискусії в класі, я створюю атмосферу взаємоповаги та довіри, що стимулює активну участь всіх учнів у розмові та розвиток їхніх здібностей [57 с. 39].

Орієнтування в інформаційному просторі є однією з ключових життєвих компетентностей, яка згадується в Державному стандарті початкової освіти. Основне завдання вчителя - навчити дітей навичкам самостійного навчання та здобуття знань. Я використовую можливості комп'ютера для підготовки та проведення уроків, починаючи з першого класу.

Метод «Аналогій» - це чудовий спосіб стимулювати творче і часто гумористичне мислення дітей на певну тему. Учні розподіляються на невеликі групи з 4-5 осіб. Кожній групі дозволяється час на визначення ознак певного предмета. Потім кожна група описує предмет, не називаючи його, а інші групи повинні намалювати цей предмет. Після виконання завдання проводиться перевірка.

На уроках «Я досліджую світ» цей метод використовується для проведення взаємоперевірок та обговорення в парах проблемних питань, які потребують нестандартних рішень. Метод 6 кольорових капелюхів, запропонований Е. Боно, використовується для творчого розв'язання завдань. Під час процесу прийняття рішень пропонується змінювати роль та розглядати питання з різних точок зору [28 с. 93].

Доцільно застосовувати різноманітні методичні прийоми з підручника Н. М. Бібік «Я у світі», які слід збирати та випробовувати. Формуючи образ предмета, який включає мотивацію до дії як у змісті, так і в процесі, ці прийоми сприяють розвитку партнерських стосунків під час спільної діяльності та самовираженню в різних формах активності.

Наприклад:

- «Придумай альтернативну кінцівку історії.» - «Візьміть інтерв'ю у учня, який...» - «Знайдіть аргументи «за» і «проти»...» - «Висуньте припущення, що могло б статися, якби...»
- «Створіть діораму улюбленої сцени на столі...»
- «Перерахуйте причини, чому вам сподобалось або не сподобалось...»
- «Організуйте аукціон добрих справ...» - «Придумайте нове використання для...» - «Складіть оголошення про...»
- «Розробіть рекламу...» Підручник допомагає дозувати навчальний матеріал та організувати практичну і пошуково-дослідницьку діяльність. Він передбачає діалог з учнем, розгортає тему як пошукову задачу, спираючись на позитивне підкріплення та стимулювання добрих намірів і вчинків. Учні опановують моральні норми та правила співжиття в суспільстві, такі як «Про добро і зло», «Про доброту: щедрість і жадібність», «Про правопорушення», «Умій відмовляти», «Чому не можна підглядати» тощо.

Щоб ефективно формувати соціальну компетентність молодших школярів, потрібно враховувати комплексний підхід, спрямований на взаємодію

школи та сім'ї, урахування впливу соціокультурного середовища на особистість, залучення до суспільно-корисної діяльності та створення сприятливих умов для навчання та спілкування [7 с. 28].

Формування соціальної компетентності учнів початкової школи важливе не лише для їхнього успішного навчання, але й для подальшого життя. Спроможність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розвивати емпатію, вміти вирішувати конфлікти та спілкуватися адекватно є ключовими компонентами успішного інтегрування у суспільство. Для досягнення цих цілей необхідні цілеспрямовані зусилля з боку педагогів та батьків. Ми пропонуємо рекомендації щодо формування соціальної компетентності учнів початкової школи.

1. Створення сприятливого середовища: Початкова школа повинна бути місцем, де кожен учень відчуває себе комфортно та безпечно. Створення дружнього, підтримуючого класного колективу допомагає учням розвивати вміння спілкуватися та встановлювати позитивні взаємини.
 2. Розвиток емпатії: Педагоги повинні виховувати у дітей здатність сприймати почуття інших людей. Це можна зробити через спільні заняття, де діти виконують завдання, спрямовані на розуміння почуттів та потреб інших.
 3. Навчання співпраці та командної роботи. Розвиток соціальної компетентності передбачає вміння працювати у команді. Групові проекти, колективні завдання та ігри допомагають учням навчитися співпрацювати, слухати інших та ділитися власними думками.
 4. Виховання толерантності та поваги до різноманітності. Важливо вчасно наголосити на тому, що кожна людина унікальна, і потрібно поважати її особливості. Педагоги та батьки повинні бути прикладом толерантності та відкритості до інших культур, релігій та переконань.
 5. Навчання вирішенню конфліктів. Важливо навчити дітей ефективно вирішувати конфлікти та виражати свої почуття конструктивним способом. Рольові ігри, дискусії та тренінги з вирішення конфліктів можуть допомогти учням засвоїти ці важливі навички [11 с. 97].
 6. Підтримка самостійності та відповідальності. Учням потрібно давати можливість самостійно приймати рішення та відчувати відповідальність за свої дії. Це допомагає розвивати в них вміння самостійно функціонувати в суспільстві.
 7. Посилення комунікативних навичок. Педагоги мають сприяти розвитку мовленнєвих та слухових навичок учнів, а також навичок невербального спілкування. Ігри, драматичні постановки, обговорення тематичних питань - усе це допоможе удосконалити комунікативні вміння дітей.
 8. Сприяння розвитку самооцінки та самопізнання. Діти повинні вміти аналізувати свої дії та поведінку. Педагоги можуть проводити з ними рефлексивні бесіди, де учні висловлюють свої враження та думки про власні досягнення та помилки.
 9. Залучення батьків. Родинний виховний вплив має велике значення для формування соціальної компетентності. Батьки повинні бути в ключових партнерів у вихованні дітей. Їм слід активно співпрацювати з вчителями, ділитися своїми спостереженнями та досвідом, а також брати участь у різних заходах, спрямованих на розвиток соціальних навичок дітей [18 с. 42].
 10. Запровадження програм соціального навчання. Початкова школа може впроваджувати спеціальні програми або проекти, спрямовані на розвиток соціальної компетентності учнів. Ці програми можуть включати в себе різноманітні тренінги, майстер-класи, ігри та інші активності, спрямовані на розвиток комунікативних та соціальних навичок.
 11. Формування соціальних навичок через предмети навчання. Педагоги можуть використовувати різноманітні методи та прийоми викладання, щоб сприяти розвитку соціальних навичок учнів через різні предмети навчання. Наприклад, використання групових проектів у математиці або мовних вправ у літературі.
 12. Створення інклюзивного середовища. Важливо створити умови для всебічного розвитку кожної дитини, незалежно від її особливостей. Інклюзивна освіта допомагає створити сприятливе середовище для розвитку соціальних навичок у всіх учнів, включаючи дітей з особливими потребами.
 13. Посилення ролі вчителя-наставника. Вчителі початкових класів повинні виступати не лише як викладачі, а й як наставники та приклади для наслідування для своїх учнів. Вони можуть відігравати активну роль у формуванні соціальної компетентності, надаючи поради, вдячності та підтримки учням.
 14. Регулярний моніторинг та оцінка. Важливо систематично відстежувати та оцінювати рівень соціальної компетентності учнів, щоб вчасно виявляти проблеми та надавати додаткову допомогу. Регулярні бесіди, анкети, спостереження та інші методи можуть бути корисними для цього.
 15. Підтримка дружніх відносин серед учнів. Педагоги повинні стимулювати розвиток дружніх відносин серед учнів, організовуючи спільні заходи, виставки, екскурсії та інші заходи, що сприяють формуванню командного духу та позитивного клімату в колективі.
- Загалом, формування соціальної компетентності учнів початкової школи - це складний, але дуже важливий процес, який вимагає уваги та зусиль з боку всіх учасників освітнього процесу - вчителів, батьків, адміністрації школи та самого учнівства. Застосування різноманітних методів та підходів, спрямованих на розвиток соціальних навичок, допоможе створити гармонійне середовище, де кожен учень може розкрити свій потенціал та відчути себе впевнено у суспільстві [49 с. 74].

Отже, розвиток соціальної компетентності у молодших школярів спрямований на формування в них відкритого ставлення до суспільства, бажання вивчати навколишній світ, готовність приймати соціальну інформацію та володіння навичками соціальної поведінки.

2.4. Оцінка результативності дослідження (контрольний експеримент)

Для вирішення завдань дослідження потрібно було здійснити оцінку соціальної компетентності молодших школярів.

Оцінка - це система методів **виявлення та вимірювання вікових, статевих** та соціально-психологічних характеристик **окремої особистості та групи людей**. За допомогою цієї оцінки визначається рівень розвитку людини, ступінь сформованості окремих якостей, наявність різних здібностей та задатків. На основі отриманих даних організовується навчально-виховний процес у навчальних закладах [12 с. 118]. Для визначення переважаючого рівня соціальної компетентності учнів 3 «А» класу була підготовлена таблиця, в якій вказані рівні компонентів соціальної компетентності кожного учня.

Компонент Рівень Високий Середній Низький Знаннєвий компонент 5 22 - Мотиваційний компонент 6 18 3

Компонент діяльності 10 15 2

За даними таблиці можна зробити висновок, що серед учнів 3 «А» класу переважає середній рівень у компонентах знань, мотивації та діяльності, які становлять соціальну компетентність. Отже, можна стверджувати, що загальний рівень соціальної компетентності учнів переважно середній.

Для визначення переважаючого рівня соціальної компетентності учнів 3 «Б» класу була підготовлена таблиця, в якій вказані рівні компонентів соціальної компетентності кожного учня.

Компонент Рівень

Високий Середній Низький

Знаннєвий компонент 9 12 -

За даними таблиці можна зробити висновок, що серед учнів 3 «Б» класу переважає середній рівень у компонентах знань, мотивації та високий рівень діяльності, які становлять соціальну компетентність. Отже, можна стверджувати, що загальний рівень соціальної компетентності учнів переважно середній.

Для порівняння двох класів зробимо порівняльні діаграми:

1. Рівень знаннєвого компоненту (рис. 7)

Рисунок 7. Рівень знаннєвого компонента соціальної компетентності

2. Рівень мотиваційного компоненту (рис. 8)

Рисунок 8. Рівень мотиваційного компонента соціальної компетентності

3. Рівень компоненту діяльності (рис. 9)

Рисунок 9. Рівень діяльнісного компонента соціальної компетентності

Якщо порівнювати результати учнів 3 «А» і 3 «Б» класів, то можна дійти висновку, що рівень у компонентах знань, мотивації та діяльності, які становлять соціальну компетентність у 3 «Б» більший ніж у 3 «А» класі. Хоча в обох класах переважає середній рівень. Це свідчить про ефективність використаних методів та технологій для формування соціальної компетентності.

Висновки до другого розділу

Формування соціальної компетентності учнів початкової школи в умовах Нової української школи (НУШ) є важливим етапом у сучасній освіті, який сприяє всебічному розвитку дітей. Соціальна компетентність охоплює знання, уміння та навички, що дозволяють учням ефективно взаємодіяти з оточуючими, адаптуватися до соціального середовища та реалізовувати свої можливості в різних сферах життя.

Основою для формування соціальної компетентності є активні методи навчання, які сприяють розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та комунікативних навичок. У НУШ акцент робиться на співпраці учнів у групах, що дозволяє їм практикувати навички спілкування, учитися приймати рішення разом і відповідально ставитися до спільних дій. Використання проектної діяльності, рольових ігор та дискусій допомагає учням усвідомлювати важливість командної роботи, врахування думок інших і конструктивного вирішення конфліктів.

Не менш важливим є розвиток емоційної компетентності, яка включає вміння усвідомлювати та регулювати власні емоції, а також розуміти емоції інших. Впровадження практик соціально-емоційного навчання в початковій школі допомагає учням збудувати позитивні стосунки з однокласниками, вчителями та родичами. Це сприяє створенню безпечного та підтримуючого навчального середовища, де кожна дитина може відчувати себе впевнено.

Важливим аспектом є також включення в навчальний процес елементів громадянської освіти. Ознайомлення учнів з основами прав і обов'язків, формування розуміння громадянської відповідальності і активної участі в житті громади сприяє формуванню свідомих і активних громадян. Таким чином, учні набувають не тільки знань, але й практичних навичок, необхідних для успішної соціалізації.

У контексті НУШ формування соціальної компетентності є процесом, що передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу: вчителів, батьків та самої дитини. Успішна реалізація цієї мети вимагає комплексного підходу, який враховує індивідуальні особливості кожної дитини, її соціальне оточення та потреби.

Отже, формування соціальної компетентності учнів початкової школи в умовах НУШ є надзвичайно актуальним завданням, яке забезпечує успішну адаптацію дітей до соціуму, їх розвиток як особистостей і готовність до майбутніх викликів у швидко змінюваному світі. Системний підхід до навчання, орієнтований на особистісний розвиток дитини, відкриває нові горизонти для її майбутнього.

Таким чином, організація дослідження використання ранкових зустрічей як засобу формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти передбачає вибір: групи учнів, які будуть приймати участь в дослідженні; поставка головної мети та завдань дослідження; вибір методів та методики дослідження; визначення етапів дослідження. Проведене дослідження соціальної компетентності молодших школярів дозволило визначити ключові компоненти, що впливають на її формування. Зокрема, було проаналізовано знаннєвий, мотиваційний та діяльнісний компоненти, що забезпечують розвиток учнів у соціальному середовищі. Діагностика знаннєвого компонента виявила важливість розуміння норм спілкування та самосвідомості для досягнення успіху. Оцінка мотиваційного аспекту продемонструвала, що бажання проявити себе у діяльності та позитивне ставлення до інших є суттєвими для формування соціальної активності. Компонент діяльності, в свою чергу, підтвердив важливість навичок комунікації, контролю емоцій та організації поведінки. Результати дослідження підкреслюють необхідність системного підходу до навчально-виховного процесу в навчальних закладах, що враховує різні аспекти соціальної компетентності, особливо в умовах змішаного навчання. Це дозволить оптимізувати розвиток соціальних навичок у молодших школярів і сприятиме їхній успішній інтеграції в соціум.

Отже, оцінка соціальної компетентності учнів виявила три ключові аспекти: мотиваційний, що демонструє позитивне ставлення до оточуючих; знаннєвий, який підтверджує наявність знань про моральні норми та соціальні ролі; та діяльнісний, що акцентує увагу на розвинених навичках для ефективного взаємодії та вирішення конфліктів. Ці результати підкреслюють важливість розвитку соціальної компетентності у молоді для їхньої адаптації в суспільстві.

У підсумку, діагностичний аналіз показав, що серед учнів третього класу спостерігається переважання середнього рівня соціальної компетентності у компонентах знань, мотивації та діяльності. Зокрема, з 22 учнів, які продемонстрували середній рівень знань, 18 учнів мають аналогічний рівень мотивації, а 15 учнів показують середні результати в діяльнісному компоненті. Хоча є учні з високими показниками, їх кількість є меншою в порівнянні з тими, хто досяг середніх або низьких результатів. Отже, загальний рівень соціальної компетентності учнів 3 «А» класу є переважно середнім, що вказує на необхідність подальшої роботи над підвищенням мотивації та активності учнів у навчальному процесі.

Формування соціальної компетентності учнів початкової школи є надзвичайно важливим процесом, який впливає не лише на їх навчання, але й на майбутнє життя. Для досягнення успіху в інтеграції в суспільство учні повинні вміти ефективно взаємодіяти з іншими, розвивати емпатію та вирішувати конфлікти. Рекомендації, наведені в тексті, включають створення підтримуючого середовища, розвиток емпатії, навчання командній роботі, виховання толерантності, навчання вирішенню конфліктів, підтримку самостійності та комунікативних навичок, залучення батьків до процесу виховання, впровадження соціальних програм та створення інклюзивного середовища. Активна роль педагогів та співпраця з батьками є ключовими аспектами для успішного формування соціальних навичок, що забезпечить дітям можливість адаптуватися в суспільстві та будувати здорові міжособистісні стосунки.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз літератури з теми дослідження та результати експериментального дослідження процесу формування соціальної компетентності учнів початкової школи в умовах Нової української школи дозволяють зробити наступні висновки:

1. Сучасні підходи до розуміння соціальної компетентності в контексті формування особистості учня початкової школи визначають цей показник як набір навичок, здатностей та рис характеру особистості, які сприяють успішному і адаптивному функціонуванню у соціальних взаєминах. Роль соціальної компетентності в формуванні особистості учня початкової школи полягає у підготовці дітей до ефективної взаємодії з оточуючим оточенням, розвитку позитивних міжособистісних відносин, вмінні розв'язувати конфлікти та ефективно співпрацювати в групі. Серед ключових елементів соціальної компетентності учня початкової школи можна виокремити вміння спілкуватися, емпатію, культуру співпраці, вміння розв'язувати конфлікти та критичне мислення.

Важливо, щоб шкільна програма враховувала розвиток соціальної компетентності учнів, створюючи умови для взаємодії та співпраці в класному колективі, ведучи тренінги з комунікації та взаємодії, сприяючи розвитку емоційного інтелекту та позитивних міжособистісних відносин.

Об'єктом нашого дослідження виступили учні 3 «А» та 3 «Б» класів Бершадського ліцею Вінницької області у кількості 43 особи **на уроках «Я досліджую світ»**.

2. Психолого- педагогічні умови формування соціальної компетентності учнів початкової школи включають у себе ряд ключових аспектів. По-перше, важливо створити сприятливу, довірливу атмосферу в класному колективі, де діти відчували б підтримку та розуміння від учителів і одне від одного.

По-друге, важливо проводити різноманітні тренінги з комунікаційних навичок, розвитку емпатії та конфліктології, щоб учні навчились ефективно спілкуватись, вирішувати конфлікти та взаємодіяти з іншими людьми.

По-третє, важливо сприяти індивідуальному розвитку кожної дитини, підтримувати її у вирішенні особистісних та соціальних проблем. Також важливо сприяти розвитку міжособистісних відносин та колективного спілкування в класі.

Загалом, успішне формування соціальної компетентності учнів початкової школи вимагає поєднання психологічної та педагогічної підтримки, активної участі учителів та батьків, а також систематичної роботи з кожним учнем окремо.

3. Дослідження **рівня сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ"** дало можливість виокремити наступні аспекти:

1. Ефективність спілкування учнів між собою та з учителем під час виконання групових та індивідуальних завдань.
2. Розвиток навичок співпраці та колективної роботи під час виконання досліджень з предмету.
3. Ступінь адаптабельності учнів до змін у навчальному процесі та взаємодії з оточуючими.
4. Розвиток емпатії та вміння сприймати та розуміти почуття інших осіб.
5. Підвищення толерантності та розуміння різноманітності поглядів та культур серед учнів.

Ці аспекти були вивчені шляхом спостережень, анкетування та аналізу результатів діяльності учнів під час уроків інтегрованого курсу "Я досліджую світ".

В ході експерименту виступили дві ідентичні групи (експериментальна та контрольна). Дослідження передбачає чітке спостереження за об'єктом - реєстрацію змінних і їх станів, а також регулювання процесів з метою підтримки заданих параметрів стану об'єкта. Результатом роботи є спостереження позитивної динаміки формування соціальної компетентності експериментальної групи використовуючи різноманітні методи та підходи в ході експерименту порівнюючи із контрольною групою.

4. Рекомендацій, які можуть сприяти розвитку соціальних навичок учнів під час занять у рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»:

1. Групові проекти: Залучення учнів до спільної роботи над проектами сприятиме розвитку співпраці, комунікації та розділенню відповідальності.
2. Рольові ігри: Використання рольових ігор допоможе учням краще зрозуміти соціальні взаємодії та відчути емпатію.
3. Дискусії та дебати: Організація дискусій та дебатів стимулює аналітичне мислення, вміння аргументувати свою позицію та слухати інших.
4. Спільні проекти з іншими класами: Взаємодія з учнями інших класів допоможе розвивати навички співпраці, толерантності та взаєморозуміння.
5. Проведення групових вправ на розвиток емпатії та комунікаційних навичок: Спеціально розроблені вправи можуть допомогти учням краще розуміти почуття інших людей та вчитися спілкуватися конструктивно.

Ці методи можуть допомогти учням ефективно розвивати свої соціальні навички під час занять у рамках **інтегрованого курсу «Я досліджую світ»**.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Представлена нами робота щодо формування **соціальної компетентності учнів початкової школи** може бути рекомендована для використання в освітньому процесі загальноосвітньої школи.